پښتو !

ستاميني بوداپيست ته بوتلم

(سفرنامه)

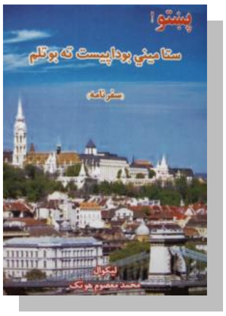

ليکوال

محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مازيګر و ، چي داروانښاد خواجه محمد " فيض " دمغفرت له پاره مود وروستي ځل له پاره ددوعالاسونه پورته کړل اودسيدجمال الدين افغاني له مسجدڅخه راووتو. خلګ غولۍ غولۍ کېدل. ټاکل سوې وه دنيويارک په لانګ آيلينډ کي به په هغه مېلمستياکي ګډون کوو ، چي دعلامه رشادپه وياړدهغه ديوه مخلص وطنوال فيض الرحمن له خواجوړه سوې. اصلاً مورډ علامه رشاد په ملګرتياله ويرجينيا څخه دهمدې مېلمستياله پاره رارهي سوي و ،چي دخواجه مرحوم په پاتا باندي وروسته خبرسوو. دخلګوپه ګڼه ګوڼه کي ډاکټرتوريالی اميري زما خوا ته راغی اوراته وېويل : " ډاکټرحبيب الله حبيبي درته منتظر دئ. ته به له هغه سره په موټرکي ولاړسې. " ماورتــه ښه کړه اوځان مي د ډاکټر خوا ته ورساوه. لانګ آيلينډ ته مودتګ په لارکي له يوې خوا او بلي خوانښه تودباڼداروکړاودهغه په ترڅ کي يې راته دپټې خزانې ديوې بلي نسخې دسته والي خبره وکړه اووېويل چي دانسخه په هنګري کي خوندي ده.

له ځان سره مي وويل : دپټې خزانې ټيکه داري لکه چي زماپه پچه ختلې ده ، هرڅوک چي په دې باب څه واوري ، ترماپوري يې رارسوي. ددنياعجب نظام دئ .چاته له نيکه ګانوڅخه باغونه وجايدادونه وخزانې پاته سي ، چاته شخړې و بدۍ وپيکړې. د خدای (ج) احسان دئ چي ماته له نيکونوڅخه بدۍ نه دي راپاته ، خو خزانه ! راپاته ده. داخزانه پټه ده ، له جنجاله ډکه ده ، څوک ورته د شک وترديد په سترګه ګوري ، په خزانوکي يې نه شميري ، سره زربې نه ګڼي ، وايي کوټ په ګډ سوي دي ، .... زه دنيکونوخزانې کله کله په جنجالوکي ښکېل کړی يم . داخزانه که دتصادف له مخي زما له کورنۍ سره تړل سوې ده ، خوچي رشتياسي په عامه شتمنيوکي هم راځي. يوه خبره چي مي تل په زړه کي راګرزي هغه داده چي داخزانه که زردي ، که کوټ. دبل چايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ؟ ماخودنوروپه خزانوکي دلاسوهني حق هيڅکله هم ځان ته نه دئ ورکړی. هرڅوک پوه سه ، خپلي خزاني يې.

زه پټه خزانه دربنيم ، هغه کتاب چي دتاريخي تسلسل په حکم زمانوم ورسره تړلی دئ. پټه خزانه زما دمشرنيکه حاجي محمداکبر هوتک (۱۲۳۸ ـ ۱۳۱۷هـ ق) له پاره استنساخ سوې ده ، داروانښاعلامه عبدالحي حبيبي (۱۲۸۹ـ۱۳۶۳ش) په لاس خپره سوې ده. ترخپرېدلو او عامېدلووروسته يې مخالفين اوموافقين موندلي دي. په تاييد اوترديدکي يې کتابونه ليکل سوي دي اوزه هم دخانداني روايتو او ځينومجبوريتوپه حکم ددغه اوږده خوځنجالي جريان ديوه برخه وال په توګه پاته سوی يم. ماهم دپټي خزاني په باب ليکني کړي دي اودپوخ کاڼي په نامه مي يوکتابګوټی هم په ۱۹۹۲ع کال ليکلی اوله کاناډا څخه خپورکړی دئ. دپټي خزاني په برخه کي زمادريځ له هماغه اول پيل څخه دنوروله دريځونوسره توپيردرلوداولري يې. زه هيڅکله پټي خزاني ته ديوه مقدس کتاب په سترګه نه ګورم ، چي خبري کول اوکره کول دي يې يوه لويه ګناه وي. زه پټه خزانه دپښتوژبي اوادبياتو د پخواني تاريخ يوه کړۍ بولم ، نه ټول تاريخ. دنقداوکره کتني وړيې بولم اودناسمو روايتولرونکي ګڼم. زه دپټي خزاني په نامه ديوه کتاب دموجوديت مدافع يم ، چي زموږپه کورنۍ کي خوندي ساتل سوی و،نه دهغي دمحتوياتوعام وتام دفاع کوونکی. زه داخبره له امکانه ليري نه ګڼم چي په پټه خزانه کي به دکاتبانو، ناسخان او کاپي کوونکوله خوا لاسوهنه سوې وي اولکه په نوروډېروتاريخي او ادبي متونوکي چي ددغه رازلاسوهنوخورازيات مثالونه سته ، په پټه خزانه کي به هم وي. لکه په نوروتاريخي متونوکي چي ناسم روايتونه سته ، په پټه خزانه کي به هم وي. زه دپښتنانه اوپښتو ژوند هيڅکله له پټي خزاني سره تړلی نه بولم. پټه خزانه دپښتويومهم کتاب دئ خو پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوپښتانه له پټي خزانې پرته هم ژوندي وه اوژوندي به وي ، خواره ادبيات يې درلودل اولري به يې . ددغه شان دريغ په درلودلوسره مې هروخت تلوسه وي چې که ددې اثريوه بله نسخه وموندل سي ، لږترلږه به د مسئلې يوا ړخ له خرځښې ووزي اود پښتوادبياتوتاريخ ليکونکي به په پوره زړه ورڅخه استفاده وکړي . زماپه دغه شان هيله او اميد باندې زماليري اونږدې دوستان خبرهم دي . دوی چې هروخت دپټې خزانې په باب په کوم باوري ياناباوره انکشاف باندې خبرسوي دي ، ماته يې حال راکړئ دئ . زه يې په جريان خبرکړی يم . ښه داخبره به پرهمدې ځای پرېږدم.

خبره لانګ آيلينډ ته دمېلمستياپه باب وه خوزماڅخه پربله ولاړه . مېلمستياتېره سوه . په هغه وخت کې په افغانستان کې دطالبانو واکمني وه،استاد(رح)دطالبانودراتګ اوموفقيت عوامل وڅېړل اود طالبانوترراتګ وړاندې يې د افغانستان دتجزيه کېدلوخطرات بيان کړل اودځوانانوپوښتنوته يې جوابونه وويل . زه په نيويارک کې ترڅو ورځوتم کېدلووروسته کاناډا ته ستون سوم .(له علامه استادسره دا زما وروستی ديدن و) . په کاناډا کې مې څوورځې وروسته دډاکټر حبيب الله حبيبي له خوادايميل له لارې ځيني ليکونه اويادوني ترلاسه کړلې (۲۵سپټمبر۲۰۰۳ع) او په هغوکې يې راته ليکلي وه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Hotak:

Here are Dr.Katona's postings on the internet and two emails to me: Her name on The Afghan Forum was Lea or Lea2 .

ترجمه:

ګرانه هوتکه:
دادي دډاکټرکاتوناهغه موادچي په انټرنیټ کي یې خپاره کړي دي او دغه رازهغه دوه ایمیله چي ماته یې رااستولي دي. ددې نوم په افغان فوروم کي (Lea) یا(Lea2) دئ.

تردې وروسته یې دالاندي معلومات راکړي وه، چي زه به یې کټ مټ له تصرفه پرته له ترجمې سره راوړم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Estragon,

The existence of this book already than a century well-known for Europan orientalists.

The only problem that its item title is not Pata Khazana, it is along with some Persian fragments, with Herati copy of Gengiz Nameh (known here as the secret history of the Mongols). So, who is not familiar with the collection, can find only by chance. I found consciously, well-known Hungarian orientalists and historians attracted my attention.

ترجمه:

ګران استراګون ،

د دغه کتاب موجوديت اروپايي ختيځپوهانو ته نزدې يوه پېړۍ کيږي ، چي پوره څرګند دئ.

يوازنی مشکل دادئ چي نوم يې پټه خزانه نه دئ ، هغه له کوم فارسي اثر، د چنګيزنامې ديوې هراتۍ کاپي سره يو ځای دئ. داکاپي دمغولو د پټ تاريخ په نامه ياده سوې ده. څوک چي له دغه کلکسيون سره بلد نه وي ، هغه به يې په ناڅاپي توګه پيدا کوي. ما د يوڅرک له مخي هغه وموندله . دهنګري ښومشهورختيځ پوهانو او مورخينوزماپاملرنه هغه لورته وروا‌ړوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Originally posted by Lea2:

Dear Matinjan and Dear Brother Logari,
I should like to inform you that Pata Khazana has a nice, early manuscript in the Oriental Collection of the Library of the Academy of Science of Hungary. No doubt, this is original. Everybody is welcomed who wants to see it, I should like to guide there any Forum member with pleasure.
This is from the collection of Prof.Vambery, donated the library in the XIX century. I ensure all of you, that time there was no Afghan in the Austrian-Hungarian Monarchy- and Hungarian weren't interested in falsification of Pashto linguistic memorials.

ترجمه:

ګرانه متین جانه او ګران ورور لوګري،
زه باید ستاسي ترغوږه دورورسوم ،چي د پټې خزانې یوه ښکلې پخوانۍ نسخه د هنګري د علوموا کاډیمۍ د ختیځو نسخو په کلکسیون کې ستته دانسخه بېله شکه اصلي نسخه ده . هرڅوک که یې غواړي ووېني ، خدای دې راولي . زه به د فوروم هرغړي ته په خوښۍ سره لارښوونه وکړم.
دانسخه د پروفیسرویمبري له کلکلسیون څخه ده چي په نونسمه پېړۍ کي یې کتابتون ته بخښلې و. زه تاسي ټولو ته ډاډ درکوم چي په هغه وخت کي په اتریش ـ هنګري پاچهۍ کي کوم افغان نه واود هنګري خلکو د دپښتوژبنیوآسارو له جعل کولو سره کومه دلچسپي هم نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Lea,
I wrote an email to Sánta Zoltán – to the Academy of Science in Budapest, and I was told that there is no such a book in that place.

Here, you can call them –this is the phone #:
Tel: (1) 302-0456

Or you can write them a letter:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

ترجمه:

لي ،
ماپه بوداپست کي دعلومواکاډيمۍ، سانتازولتان ته ايميل وکيښ اوراته وويل سوه چي په هغه ځای کي دغه رازکتاب نسته.

دادئ دهغوی دتيلفون نمبراوتاسي کولای سئ تيلفون وروکړئ:
(۱) ۳۰۲ـ۰۴۵۶

که موغوښتل ليک ورولېږئ ، داېي پته ده:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

(c) ketabton.com: The Digital Library

Lea2
Member posted 04-18-2002 01:45 AM

Dear Abu Sayed,

As well as I've promised hereby the catalogue and fond data of Pata Khazana.

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery
XIV/ 1869./3.

The address is the same as you know, the central building, Roosevelt ter. I should like to apologize because Hungarian punctuation is missing, but in my E-mail Hungarian orthography is interfering with Arabic. You wrote more exact, than me. I asked Mr. Santa. He is not orientalist and not responsible for the manuscripts of the library, he told, somebody asked him has the library any Pashto manuscripts, he responded that he has no idea. He is not the right person. Mrs. Csanak or Mrs. Horvath can assist you.

Have nice research. I can give you any kin of assistance only with one precondition: you must inform the Forum and all Afghans correctly about the result.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه:

ګرانه ابو سيد ،

لکه څرنګه چي مي وعده کړې وه دپټي خزانې کتلاک اوفوند داسي دئ:

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery

پته يې هماغسي ده لکه تاسي چي ته درمعلومه ده. دروزويلټ په کوڅه کي مرکزي ودانۍ.
زه بخښنه غواړم چي هنګري نقطه ايښوونه راڅخه پاته سوې ده او زماپه ايميل کي هنګري املاء له عربي سره ګډه سوې ده. تاسي يې تر مابنه ليکئ. ما له ښاغلي سانتاڅخه پوښتنه وکړه. هغه نه ختيځ پوه دئ اونه هم دکتابتون دخطي نسخومسئول. هغه راته وويل: يوچا را څخه وپوښتل چي آيا په کتابتون کي پښتوخطي نسخې سته ؟ او ما ورته په جواب کي وويل چي زه نه يم په خبر. نوموړی اصلي شخص نه دئ. ستاسي سره يا مېرمن کساناک يا مېرمن هوروات مرسته کولای سي. په څېړنه کي دي برى غواړم. زه هرراز مرسته درسره کولای سم خو په دي مخکيني شرط چي په نتيجه به يې ټول فوروم اوافغانان خبروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Sur Sahaak,

This manuscript had been donated by Prof. Vambery himself in 1885 to the Hungarian Academy of Science. By the legend, Prof. Vambery obtained it from Yaqub Khan, from Heart.

I have seen the manuscript before some years. I couldn't examine carefully, but for me, it seemed complete. This is along with some other, fragmented Persian manuscripts. This is a XVIII century copy.

If you need any further information, I am at your service.

Best Regards

Dr. Nasrin ("Lea")

ترجمه:

ګرانه سور سهاک،

دانسخه پروفيسروېمبري پخپل لاس دهنګري دعلوموا کاډيمۍ ته په ۱۸۸۵کي بخښل سوې وه. ده دهرات له يعقوبخان څخه ترلاسه کړې وه.
مادانسخه څوکاله وړاندي ليدلې وه خوپه دقت سره مي ونسواى کتلاى. ماته بشپړه ښکاره سوه. دانسخه له نوروفارسي نسخوسره ده او داتلسمي پېړۍ کاپي ده.

که مونوروملعوماتوته اړتياوي، زه موپه خدمت کي يم.

په مينه.

ډاکټرنسرين (لي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Dr. Habibi,
This is the time to introduce Pata Khazana to Hungarian public. A magazine ordered from me an article to introduce the three manuscripts, focused on the manuscript of the Vámbéry collection. After the introduction of Pata Khazana to Hungarian public, after the edition of the article I can send you the requested some pages or comments for the Internet.
Surely I will send you an original copy of the article by post. Please write me, what do you know, in which circumstances did Professor Habibi find the first manuscript?

Respectfully Yours
Dr. Katona

ترجمه:

ګرانه ډاکټرحبيبي،
اوس ددې وخت دئ چې پټه خزانه دهنګري خلکوته وروپېژندل سي . يوې مجلې ماته دويمبري دخطي کلکسيون ددريونسخودمعرفي کولوپه باب ديوې مقالې فرمايش راکړ. دپټې خزانې دمعرفۍ اود نومړې مقالې ترخپرېدووروسته زه کولای سم تاسي ته لازم مخونه ياتبصرې دانټرنيټ له پاره درولېږم.

دمقالې اصلي کاپي به هرومرودپوستې له لاري درواستوم. مهرباني وکړئ ، راته وليکئ چې پروفيسرحبيبي لومړۍ نسخه څرنګه اوڅه رازومونده ؟

په درنښت
ډاکټرکاتونا

****

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامعلومات راته ترلوستلووروسته ډېرډاډمن ښکاره نه سول ، نېخه چي ولي؟ خود سباورځي دخبرني له پاره مي راسره خوندي وساتل اوله ځانه سره وپتېیله ،چي ددې موضوع سپیناوی به کوم اوددې مقصد له پاره باید بوداپست ته یوسفروکړم . په همدې چورتونوکي وم ،چي ددعوت خپروني په ویبپاڼه (۲۸ حمل ۱۳۸۲= ۱۷مه داپریل ۲۰۰۷ع) کي مي د اجمل مقصودي په قلم په انګلیسي ژبه یوه مقاله ولوستله ، چي سر لیک یې (Pata Khazana- a response to its attackers!) و . ددې مقالې په یوه برخه کي په هنګري کي دبوداپست دعلوموا کاډیمۍ دخطي نسخودارمین ویمبري په کلکسیون کي دپټې خزانې دیوې نسخې خبره یاده سوې وه اومنبع یې هماغه د(Dr.Katona) معلومات وه چي دبوداپست په (Magyar Nemzet Magazin) مجله کي یې د۲۰۰۳ع کال دنومبرپر۲۲مه خپره کړې وه . ددعوت ویبپاڼې په دغه مقاله کي ویل سوي وه چي دانسخه ارمین ویمبري په ۱۸۵۹ع کال کي په هرات کي له یعقوب خان څخه ترلاسه کړې وه . دارمین ویمبري په باب یې کښلي وه چي:

مجارختیځپوه اوسیاح ،ارمین ویمبري په ۱۸۳۲ کال زېږېدلی و. تر لومړنیوزده کړو وروسته یې زیات وکم شل ژبې اولهجې زده کړلي . تهران اومکې ته یې سفرونه وکړل اوخومیاشتې یې دآسیا په وچودښتو کي له درویشانوسره تېري کړې . دی خپلي آرزوته ورسېد اوخیواته له رسېدوسره سم یې له خان سره دوه واره وکتل . وروسته دبخارا له لارې سمرقندته ورسېد. هورې امیروربانديي بدګومانه سواونیم ساعت یې له ځان سره وساته ،خودی ترازمویښت بریالی ووت اوامیرنه یوازي لـهٔ رشیدافندي ٌ څخه (ویمبري په دغه نامه یادېدئ) خوښ سو ، بلکي ښه زیات سوغاتونه یې هم ورکړل . دی وروسته زړه نازړه هرات ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړاو هورې له درويشانو څخه بېل سو. په هرات کي یې له یعقوبخان سره

وکتل اوهغه ورته دپټي خزاني نسخه ورکړه. تردې وروسته ، ارمین ویمبري په یوه قافله کي تهران ته ستون سو او په پای کي د١٨٦٤ کال په مارچ کي د تريبيزوند او ارض روم له لاري قسطنطنیې ته ورسېد.

*****

ددې مقالې داوروستۍ برخه راته نوې وه اودې خبري مي بیا بوداپست ته د سفراراده ټینګه کړه.

په لویدیځو هیوادو کي چي څوک ژوندکوي ، هغوی ته ددې ځایو سرګردانه ژوند معلوم دئ ،چي دچاپوه تربلي نه رسیږي. زماد بوداپست سفرهم په دغه سرنوشت اخته و. په دې ترڅ کي زماپخواني اشنا ښاغلي عبدالعلي رسول زاده دسویډن دمالمو په ښارکي د(مورنۍ ژبي پښتو کنفرانس) په غونډو کي دګډون بلنه راکړه اوراڅخه وېې غوښتل چي په دغه غونډه کي دافغانستان کي دښووني اوروزني دتاریخچې او هم یې پر څنګ د کورسو دښوونکود ځینوستونزوپه باب ورته وږغېږم . ورسره " ښه " مي کړه اودامي بوداپست ته د سفریوه موقع هم وګڼله . له ځان سره مي وپتېیله چي دکنفرانس ترپای ته رسېدلو وروسته به بوداپست ته ځم . د ٢٠٠٧ع کال داپریل په پای کي دسویډن د مالمو ښارته ورسېدم. ټاکل سوې وه چي کنفرانس دهمدې میاشتي پر ٢٠-٢١ ورځو جوړسي . په دغه ښارکي زماموراومنځوی وروږهم اوسي . له هغوی سره مي هم له څوکلونووروسته ولیدل. او پرڅنګ مي په ټاکلو ورځو کي دکنفرانس په غونډوکي برخه واخیستله . په دې غونډو کي زما ګډون دافغاني برخه والوله خوامثبت وبلل سو، چي طبیعي ده زماهم د خوښۍ سبب سو. مالمودسویډن په جنوب کي یو کوچنی ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ چي دسکانیا(Scania) په ایالت پوري اړه لري . دمالمو اوسېدونکي د۲۰۰۶ع کال داحصائیې له مخي په سلوکي شپږویشت مهاجرین (په بهرکي زېږېدلي) دي . دي ښارته له افغانستان ، یوګوسلاویې ،ډنمارک،عراق،پولینډ،بوزنیا ، ترکیې، چیلي، ایران ،سربیا ،هنداونوروهیوادوڅخه مهاجرین رامات دي . وایي چي د مالموپه ښاریوسل واویاتوکمونه (nationalities) اوسي . دافغانانو کمیونیټي یې د یادوني وړده. دې ښارته لومړني افغان مهاجرد کندهار ښاردبابیانو د کورنۍ غړي دي . په مالموکي اوس دافغانانودوې فعالي اتحادیې سته. دیوې اتحادیې مشرتوب یې دحبیب الله غمخور پرغاړه ده. غمخوردروزګان ولایت څخه راغلی مهاجردئ. دافغانستان پرحالاتو باندي پرله پسې تبصرې اولیکني په افغاني ویبپاڼوکي خپروي . زمااشنادئ اویورازاخلاص راته څرګندوي.

(عبدالعلي رسولزاده ددې کرښوله لیکوال سره)

ترکنفرانس وروسته مي دبوداپست دسفرپروژه رامخته کړه . موږ افغانانوته دي خدای خیرراپېښ کړي ، په هرځای کي چي اوسو، خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې پروګرامي راسره ملګرې وي. دسفراراده کووخوپلان ورته نه تړو. دلته خوچې څوک سفرکوي ، دسفرورځ ، په ټاکلي ځای کي دهوټل ريزرويشن، هورې دهرې ورځې مشخص پروګرام ټول ديوه ټاکلي پلان له مخې سره تنظيم کړي. خوداډول انتظام ته دپښتانه رسېدل ، زماپه خيال څو نورو پېړيوته اړتيالري. بوداپست ته دسفردسرښتې کارمې د ورور پرغاړه واچاوه. هغه اريان پخپل مصروف ژوندکې څوواره د هغه دفترله اداري ته ولاړ، چې بوداپست ته يې دګروپې سفرپلانونه سرښته کول. خوزمادرخصتيوله ورځوسره دهغوی دپروګرام وختونه نه برابرېدل اوپه نتيجه کې مې تريوې اوونۍ زيات وخت په مالموکې تېرکړاودرخصتيوله پوره کېدوسره سم مې مخ پرکاناډا ونيو. د مالمو شپې خومې په استراحت اوله موراودوستانوسره په ليدنوکتنوکې تيرې سوې اوښې تېرې سوې خوهغه مقصدچې مادپښتوژبې تر کنفرانس وروسته ځان ته ټاکلی و، ترسره نه سو.

دهمدې ۲۰۰۷ع کال داکتوبرپرنونسمه نېټه په جرمني کې دافغاني کلتورې ودې ټولنې دمعاصرافغانستان دجوړېدودوه سوه شپېتم جشن دنمانځلوپروګرام دجرمني دکولن په ښارکې نيولی واوپرڅنګ يې دافغاني مورخينو(فيض محمدکاتب هزاره،ميرغلام محمدغبار، احمدعلي کهزاد،علامه عبدالحي حبيبي اوقاضي عطاءالله خان) په باب علمي کنفرانس په پام کې نيولی و. دې کنفرانس ته يې زه هم وربللی وم اوماته يې دکنفرانس په علمي برخه کې دفيض محمدکاتب هزاره دژونداوآثاروموضوع ټاکلې وه. کنفرانس ته له کابل څخه استاد حبيب الله رفيع اوسرمحقق عبدالله بختانی ، له امريکې څخه پوهانددوکتورحسن کاکړ، له سويډن څخه کانديداکادميسن اعظم سيستانی ، له څخه پوهنوال رسول باوري اوله انګلستان مانچسټر څخه استادمحمداسحق ننګارګررابلل سوي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوارمي نوله ځان سره ټينګ عزم وکړ، چي ترکنفرانس وروسته به بوداپست ته هرومروځم . دسفرټکټ اوهورې دهوټل انتظام مي د ښاغلي زرين انځورپرغاړه واچاوه ، چي کوربې ودان هغوی هم داکار سرته ورساوه . زه داکتوبرپراووه لسمه نېټه له کاناډاڅخه دجرمني پر لوروالوتم.دنيدرلينډ دامستردام په ښارکي ترلنډتم کېدلو وروسته د جرمني دکولن ښارته ورسېدم .دکولن ښار،چي جرمنيان يې دکوليون په شکل اوانګرېزي ژبي يې بياکولون ته ورته تلفظ کوي ، دجرمني په ختځه برخه کي بن ته نزدې يوښکلی ښاردئ. زه دکولن هوايي ډګرته د په ورځ دسهارپر بجوورسېم. زرين انځورمخکي لاځان هوايي ډګرته رارسولی واودمنتظرينوپه سالون کي راته ولاړو. ښه دميني روغبړ مووکړ. دمېلمنوپوښتنه مي ځني وکړه ، وېويل: بختانی صاحب ، رفيع صاحب اوډاکټرکاکړصاحب دوی راغلي دي . نګارګرصاحب نن شپه راځي اوسيستانی صاحب به سباته راورسيږي . له هوايي ډګرڅخه زموږله پاره ترټاکل سوي استوګنځي پوري دشلوپنځه ويشتو دقيقو لاروه . هغه موپه خوراخواږه بانډارسره ووهله . زه چي تېرکال دکولن ښارته دهوتکي غورځنګ...... کي دګډون په نيامت راغلی وم ، دښارپه منځ کي مي ځان ته هوټل نيولی و، خو دا واردکولن په پښتني کميونيټي کي يودخيرښتن ښاغلي فضل الرحمان ترښاردباندي په پنځوجريبوکي يوه ودانۍ اخيستې ده چي د ودونواوخوښيو له پاره دوه عصري سالونونه ، دمېلمنوله پاره يو کوچنوټی هوټل ، دکلتوري ټولني له پاره دفتراودکنفرانس خونه او يو ښکلی مسجدپکښې دئ. حاجي صاحب دکونړولايت له مخورو څخه دئ اوڅه موده يې دولايت مقام سرپرستي هم کړې ده . دی اوزامن يې دپښتني اخلاقوډېرغوره ممثلين دي . دی پخپله مينه ناک ، خنده رويه ، خوش صحبته او دروند پښتون دئ. عمريې ترپنځو شپيتواوښتی دئ. زموږاستوګنځی دحاجي صاحب په هوټل کي و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(حاجي صاحب فضل الرحمان اوهوتک)

انځور صاحب تر اطاقه پوري راسره ملګری و. زما کوټه يې راوښووله او ترلاز مولارښووونووروسته يې رخصت واخيست ځکه دسباله پاره د غونډي زیاتره کارونه ددوی پرغاړه وه. ماته يې دټولني کتابتون ، چي ددې ودانۍ په کښتني پوړکي و ، راوښووا وماهم دځان له پارهيوه ډکه غېږ کتابونه خپلي کوټې ته ځني راوخېژول. ترلږ دمي وروسته مي پر کتابوباندي راواچول اونورنوپوه نه سوم ، چي څومره ساعتونه د کتاب له معشوقې سره لاس ترغاړه وم.

ترښه پوره استراحت وروسته مي جامې بدلي کړې . په دغه وخت بختانی صاحب اورفيع صاحب هم راپيدا سول. له بختاني صاحب سره څه کم دېرش کاله وروسته اوله رفيط صاحب مي دوه کاله وروسته بياوليدل.

دبختاني له نامه سره دهجري شمسي دپرشموکلونو راهيسي اشنايم. دغه وخت زه په کابل کي دخپل نيکه ، مولوي صالح محمدهوتک سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سپړدم دمولوي صاحب مرحوم کوردکابل په کوټه سنګي کي و . کوټۀ سنګي دنوي اباد ېدلو په حال کي وه . له مولوي صاحب سره په کورکي اروښاد عبدالخالق واسعي هم اوسېدی . دغه وخت مولوي صاحب په شوراکي دکندهاروکیل اودشورادریاست معین و. اروانښاد واسعي صاحب په پښتوټولنه کي رسمي وظیفه درلوده . د پښتوټولني ودانۍ دپل خشتي جامع په مقابل کي دکابل رود پرشمالي غاړه دنادرشاهي واټ په خوله کي دپومبه وو د دوکانو پرسر واقع وه . دغه وخت دټولني رئیس اروانښادګل پاچاالفت و. دا وخت زمادوړوکتوب زمانه وه او واسعي صاحب به کله کله له ځان سره خپل دفترته بیولم . له اروانښاد واسعي څخه مي په هماغه وړوکتوب کي اورېدلي وه اوتر اوسه مي لاهم په ذهن کي دیوي خاطرې په توګه خوندي ده ، چي وایي اروانښاد مولاناسیفي به ویل:

داد پښتوټولنه نه ده ، دپختوټولنه ده . له (پختو) څخه به يې مراد د ټولني تردفترلاندي دپومبه پلورونکودوکانونه وه . دپښتوپه ځینو لهجوکي دپومبه له پاره دپارسي ژبي دخیل لغت (پخته) کارول کیږي. دپومبه وودوکانونه د(دپختودوکانونه) بولي. دارازالتباسونه دپښتو ژبي په لهجوکي زیات دي. نوري ژبي هم دغه رازملتبس کلمات لري[1].

(۱) نه پوهېږم چي بختاني صاحب به هغه وخت په پښتوټولنه کي غړیتوب درلود ، که یا؟ خودکابل مجلې په زیاتروګڼوکي به مادهغوی په نامه شعرونه اومضامین لیدل .ښه د ېرکلونه وروسته چي ماهم دقلم او لیکني له شواخون سره تړون وکړ، بیامي نودبختاني صاحب په باب ، د هغوی دلیکنوپه باب ، د هغوی درسمي وظیفوپه باب معلومات زیات سول . زماپه کتبخانه کي د(تذکرة الشعراء) هغه ټوک سته،چي

[1] دمولاناسیفي مرحوم له دي ادبي ظرافت څخه څونتیجي راوزي او هغه داچي دپښتوپه ټولو لهجوکي دخیل لغات سته اودا یوه طبیعي ژبنۍ عملیه ده. دوهم داچي التباسونه هم په هره لهجه کي موندل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بختاني صاحب راته اهداء کړی او پخپل خط یې پرلیکلي یې دي : ٌ د پښتو ادبیاتوځوان محقق ښاغلي معصوم هوتک ته،چه دمولوي صالح محمدنسبي اومسلکي بالاستحقاق وارث دی . په درناوي . عبدالله بختانی. کابل د ۱۳۲۷داسد۲۵مه ٌ.

تذکره الشعراء دسراج الدین خان سعیداومولوي صالح محمدهوتک ګډ تالیف دئ ، چي دبختاني صاحب په زیار په ۱۳۲۲ش کال دامیر کروړ سوري ددوولس سوه پنځوسم تلین په ویاړخپورسوی . ددې کتاب وعده یې هغه وخت دعلوموپه اکاډیمۍ کي راسره وکړه، چي زه دیوچادلیدلوله پاره هلته تللی وم اووروسته دغوتۍ خاوري په لاس دباخترآژانس دپښتوخانګي ته ، زمادکاردفترته راواستاوه . له هغي نیتي څخه مونوبیا نه وه سره لیدلي اودادئ اوس مو دنړۍ په یوه ډېر لیري هیوادکي ، چي نه زمااستوګنځی دئ اونه ددوی داوسېدلو مېنه ،سره وکتل . خوداوارنه زه هغه (ځوان معصوم هوتک) یم اونه دی هماغه چټ ږیرخریلی بختانی صاحب . نن زماپه کونډۍ ږیره کي تر تورو وربښتو سپین ډېردي اوددوی په اوږده سپینه ږیره کي خو،چي دیوه نوراني روحاني سړي څېره یې وربخښلې ده ، یوتورورېښته هم نسته . بختانی صاحب چي اوس یې عمرتراتیاکلونواوښتی دئ ، د پښتولیکوالواوشاعرانودپخواني نسل په هغوڅووروستیوګوتوپه شمېرژوندیولیکوالوکي دئ ، چي اوس یې هم ګوتي دقلم نیولواو خوځولوتوان لري. موږبه پخپل استوګنځي کي دسباناري پروخت ښه دخوندمجلس کاوه . پرسیاسي حالاتو، ادبي موضوعاتواو ورځنیو خبرومومبحثونه کول . بختاني صاحب دویښ زلمیتوب په غورځنګ کي د ګډون ډېرېیانونه درلودل اوزما سره داپوښتنه لاینحله پاته ده ، چي ولي ددوی نوم د(ویښ ځلمیان ، دافغانستان یوسیاسي تحریک ، چاپ ۲۰۰۰ع) کتاب په هغه لیست کي نسته ، چي دویښ زلمیانود

(c) ketabton.com: The Digital Library

غړو په توګه راپېژندل سوي دي. داکتاب دوينښ زلميانو دغورځنګ يو فعال اومبارزغړي اروا ښاد محمد علم بځرکي ليکلی دئ[2].

دکولن په کنفرانس کي ښاغلي بختاني صاحب دمرحوم قاضي عطاء الله خان دتاريخ په باب ويناوکړه.

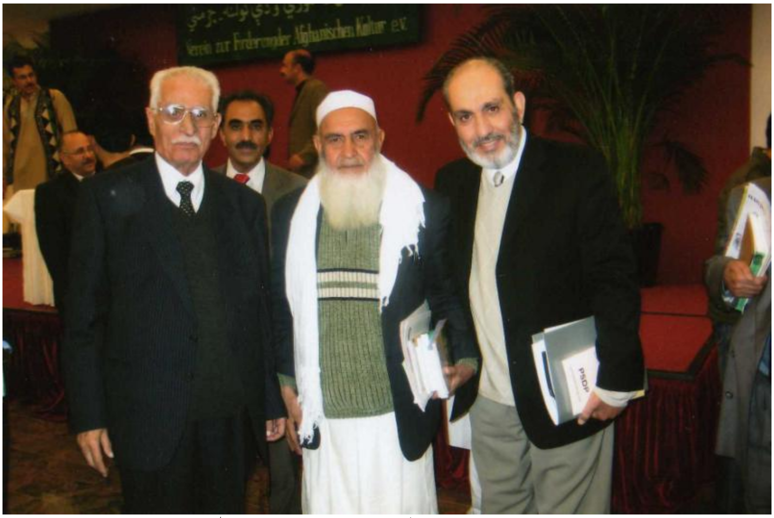

(له ښی خوا: محمد معصوم هوتک ، سرمحقق عبدالله بختانی ، .....)

ددي سفرپه ترڅ کي مي دلومړي وارله پاره له استاداسحق ننګارګر سره وپېژندل . له ليکنواوتلويزيوني بيانوسره يې له پخوااشناوم . په تصوف،عرفان،فلسفه،ادبيات اوتاريخ کي دپراخواوژورو مطالعاتو

---

[2] ددې کتاب لاسکښلې نسخه ماته اروا ښادميرصاحب جيلاني خان الکوزي په کال په کوټه بلوچستان کي راوسپارله چي کابل ته يې اروا ښادعلامه رشادته يې دکتلودپاره ورسوم . داکتاب ماله ځان سره کندهارته يووړاوکابل ته زماسفرپه دغه وخت کي وځنډېدی اودکتاب مسوده مي ښاغلي مولاناعبدالباري(زماداکازوی) ته ورکړه . نوموړي کتاب علامه رشادته ورساوه اوځوورځي وروسته چي زه بيرته کوټي ته ستون سوم ، مدير صاحب جيلاني خان ته مي دکتاب کيفيت په داسي حال کي بيان کړ، چي نوموړی دخپل ورور پرفاتحه باندي ناست و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښتن دئ . په فصاحت او نطاقي کي پرختمه ده . دو يناپه وخت کي د افادې قوت په ستايلو ارزي . ماله پخوا ښخه ، هغه وخت چي لا په کابل په لوړو تحصيلاتو بوخت وم ، دا ستادنګارګر سياسي وفلسفي ليکني په غيردولتي جريدو کي لوستي وې . هغه وخت يې ګومان کوم باختري تخلص کاوه . ليکني يې ترنورو همزولو او همفکرو لوړې او عميقي وې .

داکتوبر پر ۱۹مه سهارچي دچايو خوړلو خوني ته ورغلم ، بختانی صاحب،رفيع صاحب،کاکړصاحب لادمخه هورې ناست وو. ښاغلی غريب دناري په برابرولو بوخت و. دا ستادنګارګر پوښتنه مي وکړه، وېويل پخپل اطاق کي دئ. چانه دئ خبرکړی چي ناری په همدې خونه کي دئ. کاکړصاحب موږته مخ راواړاوه:

- په انګلستان کي يې وخت تېرکړی دئ. چي څوک يې يوځای ته ونه غواړي ، پرخپل سرنه ورځي.

په دغه وخت کي يوځوان له مېزڅخه ولاړسواوځای يې يوه سپين ږيري ته ورپرېښوو ، چي سپيني جامې ، کندهاری خامکي غاړه يې پرتن وه ، کونډې ږيره يې وه اوګارګري توپۍ يې پرسروه . له مېزڅخه يوچاورږغ کړه:

- نګارګرصاحب پرښه وخت راغلې. هرڅه تيار دي.

ماپه روغبړکي ځان ورونښوو. دوهم واريې په غېږکي ټينګ کړم اووېويل:

- آثاردي لولم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته مونوپه جرمني کي داستوګني پروخت ترټاکلي غونډې وړاندي او وروسته هره ورځ سره کتل اودزړه خواله به موسره کوله. د غونډې دکنفرانس په برخه کي نګارګرصاحب ته دعلامه حبيبي په باب دليکني اوڅېړني بلنه ورکول سوې وه ، خودوی علامه مرحوم ته په پارسي ژبه يوه درنه دارادت قصيده ويلې وه اودهغې په لوستلويې دغونډې غاړه وايستله. دغونډې دجوړوونکواو اورېدونکوهيله له نګارګرصاحب څخه په دې برخه کي زياته وه ، خولکه چي دڅېړني له پاره يې وخت نه وموندلی.

(استادمحمداسحق نګارګر له محمدمعصوم هوتک سره)

دغه رازمي په دې غونډه کي له ځوان جرمن ژبپوه اوختيځ پوه ښاغلي سبيستيان هاينه (Sebastian Heine) سره هم دپېژندګلوۍ کتنه وکړه . دغه ځوان ژبپوه اوختيځ پوه په پښتو، پارسي،بلوڅي اودپاميرپه ژبوباندي پوهيږي. په کنفرانس کي يې په په پښتو، پارسي اوبلوڅي ژبوخبري وکړې ، دخپل ځان اووظيفې په باب وړغېداودوينا په پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي يې وويل چي " کاشکي افغان وای ". ماپرېږغ کړه ، چي ته افغان يې اوزه دافغان په سترګه درته ګورم ځکه چي هم په افغاني ژبو پوهېږې اوهم مينه ورسره لرې. ډېرخوشاله سو. په دې باندې هم ډېرخوښ سو ، چي زه دکندهارپه لهجه ږغېږم . ده وويل دکندهارلهجه ډېره لرغوني اوخوږه لهجه ده . دی هم دکندهارپه لهجه خبرې کولې . ده راته وويل چي د(ښ ، ږ) ږغونه دخوشحال خان ترعصرورو سته په(خ ، ګ) باندي اوښتي دي[3](۱). سبستيان دکندهارپه لهجه کي د درختي ، سيب ، سايې کلمي ناسمي وبللې اودپارسي ژبې اغېزه يې وبلله . ماورته په جواب کي وويل ، چي دکندهارپه لهجه کي د درختي اوسايې پرځنګ دوني اوسيوري کلمات هم سته اوښاري کندهاريان يې لږکاروي خودکليو او اطرافوخلک يې ښه په پراخ لاس وايي . دغه رازمې دپښتو(درخته) او دپارسي (دَرَخت) توپيرورته بيان کړاودکلسترآغازي ځانګړتيا مې په (درخته) کي ورته تشريح کړه . ده خوښي وښودله خود(درختي) په کلمه کي يې دلومړي توري سکون دکندهاريوپښتنو تصرف وباله.ده وويل دپارسي (دَرَخت) پښتوته ننوتلي ده اوکندهاريويې له خپلي لهجې سره سم دپښتو قوانينوپربنسټ ابتداء ورساکنه کړې ده .

ښاغلی سبستيان زماله ليدوڅخه خوښ سو اوايميل پته يې د راتلونکو اړيکوله پاره راکړه .

---

[3] ډاکترپالوال هم پخپل کتاب معياري ژبه کي د ننګرهار لهجه نوې بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هوتک او دسبستیان)

ددې کرښوترلیکلوځوورځې وروسته مې په ټول افغان ویبپاڼه کې دسبیستیان هاینه په باب دپلوم انجنیرخلیل الله معروفي یومضمون ولووست ،چې دمارتین ګُخ په قلم لیکل سوی او په شپیګل آنلاین کې خپورسوی واوښاغلي معروفي په پارسي ژبه ژباړلی و. په همدې ورځ ماته دښاغلي سبستیان ایمیل هم رارسېدلی واوزمادهغه ایمیل په جواب کې یې ، چې ماپکښې دده دژوندلیک غوښتنه کړې وه ، د ۲۰۰۷ ع کال دنومبرپرلسمه راته لیکلې وه[4]:

ګرانه ښاغلې هوتک،
ستاسو دنیکو پېرزوینو څخه یوه نړۍ مننه. زمانیکي هیلي او پېرزوینې هم ومنئ .زمادپاره دویاړځای و،چې په دغه ښکلې غونډه(دکولن غونډه . هوتک) کې مې برخه واخیسته . هیله لرم چې پښتانه به په

[4] دایمیل متن ماپه پښتوالفبې اړولی دئ.اصل یې په لاتیني تورولیکل سوی دئ اوتر همدې متن وروسته به یې ولولئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلونکي کي هم خپلو کلتوري هلوځلوته دوام ورکړي ، ځکه چي تر اوسه پوري دنوروتوجه پښتوژبي ته نه ده اوښتې. زه به کيداى شي په اګستې کي دراتلونکي کال ، په کاناډاکي دآرين پېژندني په يوه نړيواله غونډه کي ګډون وکړم. که دغه يون وشي نوهيله لرم چي تاسوهم ووينم. يوه اوونۍ وروسته په ويانا ـ اتريش کي همدارازدپښتوژبي په اړه يوه مقاله وړاندي کوم ، چي په هغې کي به ددغي ژبي زاړه جوړښتونه په ګرامر او ويي پانګه کي راپه ګوته کړم ، چي ځيني هغه يوځوزره کاله سابقه لري. زه به خپل ژوندليک ژرترژره درواستوم.

په درناوي

سبستيان ٌ زمرى ٌ هاينه

++++++++++++++++++++++

Zhwandlik

From: **Sebastian Heine** (SHeine1@gmx.de)
Sent: November 10, 2007 9:34:16 AM
To: mhotak@hotmail.com

Security scan upon download

cv Heine.doc (28.2 KB)

Grana shaghelia Hotak,

stasu de neko pirzoyino tsekha yawa naRey manena. Zmaa neke Hile aw pirzoyine ham wumaney. Zma de para de wiyaR dzay wu ce pe dagha shkule ghunda ki mi barkha wakhista. Hila larema ce Pashtaane ba pe ratlunki ki ham khpelo culturi halodzalo ta dawaam warkRi dzeka ce ter osapori de noro tawadscho Pashto zhebe ta na da au shte. Ze ba kedeshi pe August ki de ratlunki kal pe Kanada ki de aryanpezhandene pe yawa naRiwala ghunda ki gaDoon wukRem.Ke dagha yun wushi nu hial larema ce tasu ham wuwinem. Yawa oweney wrusta, pe

(c) ketabton.com: The Digital Library

Vienna/Otrish ki hamdarazde Pashto zhebe pe aRa yawa moqala wrande kawem, ce pe haghe ki ba de daghe zhebe zaRe dshoreshtuna pe gramar au waypanga ki ra pe guta kRem, ce dzine hagha yaw co zera kala sabeqa lari.

Ze ba khpel zwandlik zher ter zhera darwastawem...

pe dranawi

Sebastian "Zmaray" Heine

++++++++++++

ښاغلي سبستيان ماته په کولن جرمني کي هم ويلي وه ، چي دی دلويديځي لهجې پښتووايي. په دغه رالېږلي متن کي يې ماته د(کي ، مي ، راتلونکي ، پوري ، درناوي) کلمې دلويديځي لهجې له وينګ سره سمي ښکاره سوې ، خوپه (کيدای شي ، وشي) کلماتوکي بيا د ختيځې لهجې اغېزه ليدله کيږي.

دمارتين ګُخ ليکنه ماته په زړه پوري ښکاره سوه اوددې سفرنامې لوستونکوته به يې دهغې پښتوژباړه وړاندي کړم. داژباړه دښاغلي ديپلوم انجنيرخليل الله معروفي له پارسي ترجمې څخه سوې ده.

پښتوخوږه ده اوورسره زيږه هم

دوه ويشت کلن محصل چي پنځه دېرش ژبې يې زده دي. يوځوان پوه چي په دريوڅلوروخارجي ژبو وږغېدلای سي. استثنايي تن ګڼل کيږي . خودبن ښاريومحصل ً سبستيان هاينه ً هرکال څلورژبې زده کړي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواوس يې پنځه دېرش بهرنۍ ژبې زده دي . له (آرامي) ژبې نيولې تر(اوزبيکي) اووربانديګراني ژبي(پښتو) پوري.

سبستيان هاينه ، دبن پوهنتون په کتابتون کې يې دخپل کارپر مېز باندي پرتوکتابوته داشارې په ترڅ کې وايي : " يه، زه نابغه نه يم . دا صِرف دزيارا وتلاښ نتيجه ده . زه هره ورځ لغتونه زده کوم اوګرامر هره ورځ تکراروم . البته په دې ارزوَ نَه کې،چې دبورو ، پېچلو ، پېچلو وربښتانولرونکي دوه ويشت کلن ځوان دځان په باب کړې ده ، خورا ډېره تواضع پرته ده . ځکه هيڅ انسان نسي کولای چې له خارق العاده استعدادپرته دې څه دپاسه دېرش ژبې ، هغه هم دنژدې ختيځ اوليري ختيځ ژبې دې زده کړي . هغه ژبې چې دده (سبستيان ـ پ ، ژ) زده دي ، دادي:

لرغوني فارسي (فُرس قديم) ، اوستايي ، پهلوي ، باختري ، سغدي،ساکي،پښتو ، پراچي ، اورمړي ، واخي ، يغنوبي ، سنګليچي ، ايشکامي ، اوسيتي(آسي) ، ايدغامنجي، اردو ، هندي ، فارسي ، پنجابي ، سندي ، کورمانجي ، کَردي ، بلوڅي ، سنسکريټ ، پالي ، ګندهاري ، لاتين ، يوناني ، لرغوني آيرلينډي ، منځنۍ کيمري ، ګوتيک ، اوزبکي ، آرامي ، عربي ، فرانسوي ، انګليسي.

دده دژبې زده کولوکارنامه اووه کاله وړاندي پيل سوه . دغه وخت ده د " هسن " ايالت د " فرانکن برګ " ښارپه " ايدرتال " ښوونځي کي درست لوست اوپنځلس کلن و. د " هومر " داصلي متن دلوستلوپروخت ورته معلومه سوه چي " يوناني " او " سنسکريټ " يوله بله نژدې اړيکي لري. دې کارده کنجکاوي راوپاروله او د " سنسکريټ " ژبه يې په زده کړه. دی ، چي ديوه مورخ زوی دئ ، ثلورکاله وروسته يې درې ثلور نوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبي هم زده کړې اوخوښ و ، چي دسکويټ ته دتګ پرځاى يې په دغه شان (علمي)کارلاس پوري کړى دئ.

سبستيان هاينه چي کله دبکلوريا برى ليک په اعلى درجه باندي ترلاسه کړ، د ٌ بن پوهنتون ٌ ته شامل سواو د ٌ اندوجرمانيک ٌ (د هندو جرمن ژبوادبيات) په اصلي څانګه او د ٌ اندولوژى ٌ (هندپوهني) او ٌ سلتولوژى ٌ (سلت پوهني)په فرعي څانګوکي يې تحصيل پيل کړ . داڅانګي له پخواڅخه ښکلي اوزړه راښکونکي څانګي دي . همدا اوس يې خپل ديپلوم څانګي ته سپارلى ،چي په هغه کي يې ٌ فعل ،په پښتوکي ٌ څېړلى دئ. دا هغه ژبه ده چي دى ورسره دزړه له کومي مينه لري. دى ٌ پښتو ٌ دټول انساني ژوندموزائيک بولي اووايي: ٌپښتو ٌ خوږه ده اوورسره زيږه هم . ٌ پښتو ٌ له يوې خوا تراندازې زياته نرمه کېدلاى سي اوله بل پلوه ډېره زيږه اومردانه کېدلاى سي. ٌ پښتو ٌ د ژوند څرګندويه ده ، چيغي وهي ، ژاړي ، خوښي کوي ، ساندي وايي اومړينه تمثيلوي . ٌ

ٌ پښتودژوندااحساس دئ ٌ

کله چي سبستيان دخپلي ګراني ژبي ٌ پښتو ٌ نکل درته په مينه پيل کړي اودپښتوشعرونه ديکلمه کوي ، سترګي يې ورسره په ځلېدوسي اوپخپله په يوه بل جهان کي ډوب سي. ښايي دده پوهنتوني ملګروته به دارازهيجاني کيدل نابلده شانته وي ، خودى په هغوى باندي کار نلري اوده ته داخبره بې توپيره ده چي نورکسان څه رازفکرکوي. دژبو دغه ماهر، چي تل يې درنې جامې اغوستي وي،ښايي هم د محصلى رنګارنګ ژوندغوره رنګ کړى دئ.دى تقريباً هره ورځ له هغو افغانانو سره ګوري ، چي په المان کي يې ورسره پېژندلي دي ، له هغوى سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستانو ليدلو ته ورځي ، په مېلمستياوو کي يې برخه اخلي ، له هغوی سره د خدای او جهان په باب بحثونه کوي ، البته په الماني ژبه نه ، بلکي په پښتو.

ده له هغوی څخه داهم زده کړي دي ، چي پښتونه يوازي يوه ژبه ده ، بلکي د ژوند درک هم دئ : " پښتو د پښتنو يو ناليکلی فرمان دئ . يعني که غواړئ ربښتين واوسئ ، دښه نامه څښتنان سئ ، مېلمه پال سئ ، د دښمنانو په وړاندي زغم ولرئ ؛ نو په پښتو وړغېږئ . کله چي د هغوی په ژبه وړغېږدلاست ، په حقيقت کي له هغوی سره ګډ سولاست . هڅه وکړئ د هغوی چلند درک کړئ او ويې منئ . اودغه ځای دئ چي بيا نور کسان هم تاسي مني . "

دده د زياترو نويو دوستانو به زړه ته نه لوېږي ، چي يو " غيرپښتون " هم کولای سي له هغوی سره پخپله ژبه وړغيږي او څرګنده ده ، چي همدا کارددې سبب ګرزي چي ده ته پخپله کړه کي ځای ورکړي . البته سبستيان هم پرخپله کلاسيکه څېره سربېره ، دښه نيت څرګندولو په خاطر ، هڅه وکړه چي ډېره پربړدي اوکله کله دملنډو په توګه خپلي ږيري ته اشاره کوي اوخپل خوتاره برېتونه چاته ورښيي.

" افغانستان به زماله پاره يوه روءياوي "

دافغانستان حالاتو او دسبستيان هاينه د ژبو مهارت ته په پاملرني سره دده پرمخ ډېري دروازې خلاصي دي؛له شرکتونو نيولې تر مرستندويو سازمانو پوري . په پوځي برخه کي خود المان اردو لامخکي له ده څخه غوښتي دي ،چي په سيمه کي د ژبو د تنوع په باب وېناوي وکړي . دی به

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکارومني . څکه ده ته داخبره اهمیت لري چي دسیمي په باب خپل معلومات له نوروسره شریک کاندي.

خو دی دیوه ژبپوه له نظره ، دافغانستان دپرمختیایي مرستواو بیا رغاوني سیاست ته دشک اوتردیدپه سترګه ګوري . سبستیان پردي سیاست باندي دانتقادپه توګه وایي: " زیاتره پروژې په فارسي ژبه ، چي دافغانستان له دوورسمي ژبوڅخه یوه ده، سرته رسیږي. البته په فارسي ژبه خوپه لومړۍ درجه کي دهیوادپه شمال کي خبري کیږي او څرنګه چي دوولس میلیونه پښتان په جنوب کي په پښتوږغیږي ، په دي ډول له مرستندویوپروګرامونوڅخه لرګېته اخلي".

دی خپله راتلونکې په تدریس ، څېړنو اوپلټنوکي ویني اونه غواړي چي ځان په سیاسي اواقتصادي مجبوریتوکي راایسارکړي . دی بیریږي چي که : " انسان یوځل دغو قیوداتوته ورننوت ، نوریې د را وتلو ور ونه تړل سي". که ټول کارونه دده له آرزوسره سم پرمخ ولاړسي ، نودی په پام کي لري ، چي دسږکال په پای کي به خپل د دوکتورا کار د "المان دخلکودتحصیلي موسسي" له یوه بورس څخه په استفادي سره دلندن د مشهوربنارد" ختیځواوافریقایي مطالعاتوپه ښوونځي" کي پیل کړي.

له هغه وروسته نوبیاترټولولومړی هیله من دئ ، چي دیوه پوه په توګه هغي سیمي ته ولاړسي ، چي په ژبویې پوهیږي اوهیڅکله یې په هماغه سیمه کي ژوندنه دئ کړی. دی وایي: " دیوه پوه په توګه ، زما لپاره به افغانستان یوه روءیا وي. سترګي یې بیاوځلیږي اووایي : "د هغوژبولهجې بایدوڅېړلي سي ، چي تراوسه یې لاګرامرنه دئ لیکل سوی ، نکلونه ، کیسې ، افسانې ، روایات اوشعرونه ، داټول به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېري دلچسپۍ ورړ وي ؓ .په دې ډول هیله من دئ چي دافغانستان سیاسي حالات ژرآرام سي اودی وکولای سي ، دمثال په تـــــوګه، په ؓ کابل پوهنتون ؓ کي درس ولولي ، درس ورکړي او په څېړنه وکړي[5].

+++++++++++++

دغونډي په ترخ کي مي له ښاغلي فضل الرحمن فاضل سره هم لنډه لیدنه کتنه وکړه او خپل نوی چاپ سوی کتاب (بیدارګرعصر) یې راکړ. ماددغه کتاب ځیني برخي پخوادانټرنیټ له لاري لوستي وې . له ده سره مي ه دې برخه کي خبري وکړې. ښاغلی فاضل په افغاني زلمیو کي ښه عالم سړی دئ . (نوره تشریح ـ داچي زموږخلک دیوچافضیلت اوپوهه د هغوی له سیاسي عقایدوسره ګډوي اوبیاقضاوت وربانديکوي)

---

[5] دامقاله وروسته بل چاهم په پښتوژباړلې او په پښتوویبپاڼوکي یې خپره کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دکولن دغونډي خاطره)

(له ښی خوا: اکبرکرگر،محمدمعصوم هوتک ، زرین انځور دکولن غونډي خاطره)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمد معصوم هوتک او پوهاند دوکتور محمد حسن کاکړ)

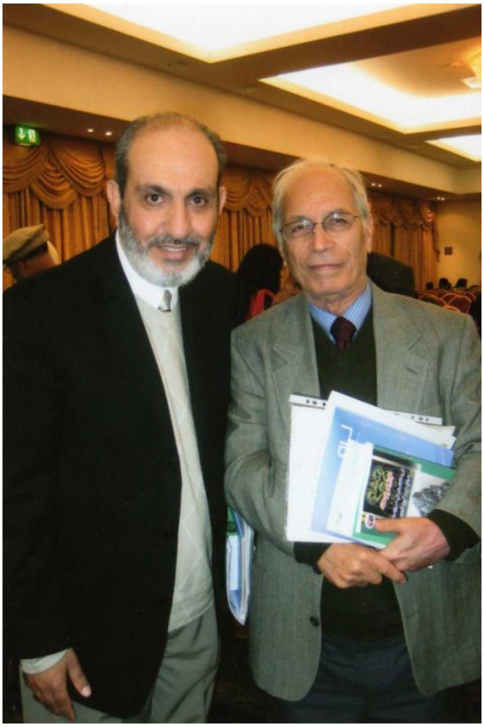

(پوهاند حسن کاکړ او هوتک)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمد معصوم هوتک)

له سيستاني سره ليدني کتني:
(دخوشدل خان بارکزي په باب ، دملانسو په باب اوورو سته زموترمنځ
په دې برخه کي دايميلونو تبادله بايد په تفصيل سره بيان سي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمدمعصوم هوتک اوکانديداکادميسن اعظم سيستانی)

دبواپست کتنه

د۲۰۰۷ ع کال داکتوبرپر۲۱مه دجرمني له کولن ښارڅخه بوداپست (هنګري) ته ورسېدم . دشپې اته بجې شاوخواوې چي په ټکسي کي مي دبوداپست ښارله مرکزڅخه څه قدرليري د(Dominik Panzio) هوټل ته ځان ورساوه . په کولن کي موالوتکه لږڅه وځنډېدله اود سفر ستړيايي يوڅه رازياته کړه . ځکه مي په نوموړي هوټل کي خپلي خوني ته ژرځان ورساوه اوترځينولنډوياداښتوليکلووروسته بيده سوم . د بوداپست ښار ته مي د سفراصلي مطلب دبوداپيست دعلوموا کاډيمۍ د کتبخانې کتل و . سباوختي له خوبه راکښېنستم اوترچايووروسته مي دهوټل دمسئولي ښځي په مرسته اولاربښوونه دنوموړي کتبخانې پته پيداکړه په ټکسي کي هغه ځای ته ولاړم. پرلاري دښارسړکونه ټول خالي وه . له ټکسي وان څخه مي ددې چوپې چوپتيا دليل وپوښت . راته وېويل چي دغه ورځ اوسبايي دمجارستان دنوي انقلاب دبري نمانځلو جشن دئ اوښارټول ترلې دئ. ماځني وپوښتل چي دولتي او اداري ځايونه هم ترلي دي ؟ وېويل ، هو ! ګويا په دې ورځ مي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتبخانې دکتلوله پاره هڅه اوبويوړه اوزه بايد داکتوبرتر۲۴مي پورې انتظار وکاړم. له وخت څخه په استفادې باندې مې دبوداپست ښار د ليدلوله پاره ددرې ساعته ګښت پروګرام تنظيم کړ. شپږويشت يورو مې دهوټل دفترته تحويل کړې اودورځې پر لس نيمې بجې مې په ښار کې د ګرځېدلوپه نيت تياری ونيو. هواسړه وه اوماپنډې جامې له ځان سره راوړې نه وې. په هرصورت هوټل ته دګرځندوی ادارې موټرپرلسو بجو راغی اوزه يې دبوداپسټ انټرکانټي نينټل هوټل ته بوتلم. له دغه ځايه موپه يوه ښکلې بس کې دښارګروپې ليدنه پيل کړه.لارښوونکې په انګليسي اومجاري ژبودواړوپوهېدل اوپه دواړو ژبوېې تشريحات ورکول. ددې معلوماتولنډيزماداسې يادابنت کړی دئ:

دبوداپست ښاردډانيوب رودپه واسطه پردووبرخووېشل سوی دئ. يوه برخه يې (بودا) اوبله يې (پيست) نومېږي. دواړه نومونه سلاويکه منشاء لري چې د(بودا) معنا(اوبه) اود(پيست) معنا(اور؟) ده . د بوداپيست ټول اوسېدونکې دوه ميليونه دي چې دهنګري دټول نفوس په سلوکې لسمه برخه ده. په دوی کې ۷۵په سلوکې رومن کاتوليکان، دېرش په سلوکې پروتستانت اونوراقليت دينونه اودرې په سلوکې يې يهوديان دي. وايي چې دهنګري خلک په نهمه ميلادي پېړۍ کې له آسياڅخه دې سيمې ته راغلي دي. دوی په لومړي سرکې دکوچيتوب ژونددرلوداوپه کرېديوکې اوسېدل.

پردې سيمه باندې په شپاړسمه۔اووه لسمه ميلادي پېړۍ کې عثماني تورکانوزيات وکم يونيم سل کاله واکمني کړې ده خواوس ما له يوې کوچنۍ محقرې ودانۍ پرته کوم تعميرونه ليد، چې دتورکانو د واکمنۍ دوختويادګاردې وي . ښايي دعثماني امپراتورۍ ترزوال وروسته په قصدي توګه له منځه وړل سوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دبوداپسټ ښارعمومي منظره)

ماپښين مهال موګښت بشپړسواوبيرته خپل استوګنځي ته ولاړم . ورځ باراني وه ، له هوټل څخه دوتلوامکانات مي نه درلودل . په داسبا(داکتوبر۲۳مه ۲۰۰۷ع)هم دباران همداسي شرپ وشروپ و. پخپل استوګنځي کي مي دانټرنيټ درک وايست . خپل ايميلونه مي وکتل. ښاغلي روهيال دکندهارمجلې ته مضمون غوښتی و. جواب مي ورولېږه اوکاناډاته مي تررسېدووروسته وعده ورکړه ، چي مضمون به ورلېږم. ښاغلي نوزادي دوفامعصومي دهغي ليکني په جواب کي خپل ليکل سوئ مضمون رالېږلی و، چي دقلندرمومندد پټه خزانه فی الميزان دتاييدپه باب يې ليکلې وه . دتخنيکي ستونزوله امله مي مقاله نسواى لوستلاى . مختصرايميل مي ورولېږه[6]. له کولون ـ جرمني څخه دراوتلوپه وخت کي زرين انځورراته وويل چي له ده سره دډاکټرنسرين (هماغه ډاکټرکاتونا، چي زه يې له نامه سره دډاکټر حبيبي دايميلوله لاري اشناوم) دتيلفون نمبرو،خوځني بيځايه سوئ

[6] په کاناډا کي مي تر راتګ وروسته ورسره بشپړه مکاتبه وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ. له ماخخه يې وغوښتل ، چي بوداپست ته ترسېدووروسته ورته تيلفون وکړم ، ده به نمبرپيداکړی وي اوماته به يې راکړي. ماچي له بوداپست څخه هرڅه تيلفونونه وروکړل ، کورته يې اوموبايل تيلفون ته يې ، دده پرموندلو بريالی نه سوم. په کورکي مي له زوی سره خبري وکړې اوهغوی راته وويل چي په کورکي نسته. که مي دانمبرموندلی وای ، مشکلات به مي ډېرحل سوي وای.

دماپښين خواته ورځ لږڅه روښاسوه ، اوريځي يوڅه سره ماتي سوې. دباران شدت لږڅه راکم سو. ترهوټل دباندي راووتم. شاوخواوګرزېدم. دې هيوادته حيران تللی وم. دوه نړيوال جنګونه ، دفاشيزم اوکمونيزم تاړاک پرتېرسوی و، خو تاريخي ودانۍ اولرغوني آثاريې پرځای پاته وه. دخپلوخلکو پر ناپوهۍ مي افسوس وکړ، چي ددين ياسياست په پلمه مودهيوادد تاريخي آثاروبېخ وبنيادوکيښ . په ډک زړه خپل استوګنځي ته راغلم. دخواله څوک نه و، چي زړه مي ورته تش کړی وای . دشعرليکلوهڅه مي وکړه خوشعرويل ماغواړې؟ ولاکه مي وليکي. قريحې کورټ جواب راکړ. له ناکامه مي خوب ته پناه وروړه اوترسهاره پوري کله ويښ کله بيده په ځای کي غځېدلی وم.

سهارمي دروښاپه ليدلوخپل پروګرام راياد سو، راپاڅېدلم او تر اودس ولمانځه وروسته مي په خړه بيادسهارناري سالون ته ځان ورساوه . دسالون مسئولي مېرمني لاميزونه نه وه سره اوډلي چي زما له خواورته (Good Morning) وويل سواودې په مجاري ژبه جواب راکړ. ناری مي راواخيست پرمېزباندي دبوداپيست ورځپانه پرته وه ، مخ و شا مي واړوله . عکسونه مي ترنظرتېرکړل .په ژبه خويې نه پوهېدلم . چي ساعت اته بجې ښوولې زمابياله تکسي وان سره علومو اکاډيمۍ ته دتګ په لارکي دغره و د وره مجلس تود و. نهوبجوته شل دقيقې پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي ، چي داکاډيمۍ په دروازه کي مي ګام کښېښود. د هنګري دعلومو اکاډيمۍ وداني دډانيوب رود پرختيځه غاړه د روزويلټ په کوڅه کي واقع ده. په هنګري ژبه يې ادرس داسي دئ:

Magyar Tudomalyas Akadelmia (MTA)
1051 Bp.1, Roosevelt Ters

(دهنګري دعلوموااکاډيمۍ وداني)

په اکاډيمي کي مي دکتابتون پوښتنه وکړه ، چاراته وويل ، چي لاريې د ودانۍ شاته په هابله کوڅه کي ده . هورې ورغلم . کوټ وبکس مي د دروازې ساتونکي ته تسليم کړل اوديوه بل ساتونکي په مرسته د ودانۍ دوهم پوړته، چي دکتابتون دماموړينودفترونه راته ښکاره سول ، وختلم. يوې مېرمني په ماته وګوډه انګرېزي ښه راغلاست راته ووايه اوماهم خپل مطلب ورته بيان کړ.

وېويل: له کتابتون څخه دڅوورځوله پاره داستفادې اجازه غواړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- يوه ورځ.
- لطفاً به پنځه سوه فرونته تحويل کړئ.
- پرسترګو.

پيسې مې ورکړې،رسيدېې راکړاودساتونکي په لارښوونه بيرته د اکاډيمۍ اصلي ودانۍ ته ولاړم اوهورې يې دکتابتون د اورييښتل څانګې لورى راوښودداوزه هم سمدلاسه ورننوتم. په رشتيا چي ختيځه څانګه وه . دالماريوشکل وبڼه اوپه دروازوکي کندنکارۍ يې ټول د ختيځ مدنيت نمايندګي کوله.

له بده مرغه دمسئولي مېرمنې يې له يودوومتحدالمالوخبروپرته بل څه نه وه زده.
- کوم کتاب دي په کاردئ؟
- نمبريې لري ؟

اوبس . اورېې يې پورته وغورځولې . ګويا څه مرسته نه سم درسره کولاى.ورته ومي ويل:
- ګوره ، زه له کاناډاراغلى يم . دلته مي دوې ورځې درخصتۍ له اسيته ضايع سوي دي. اوس فقط همدا يوه ورځ لرم اوسل مطلبه . بخښنه غواړم ، که يوبل څوک چي په انګليسي کي مشکل ونه لري ، راپيدا کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

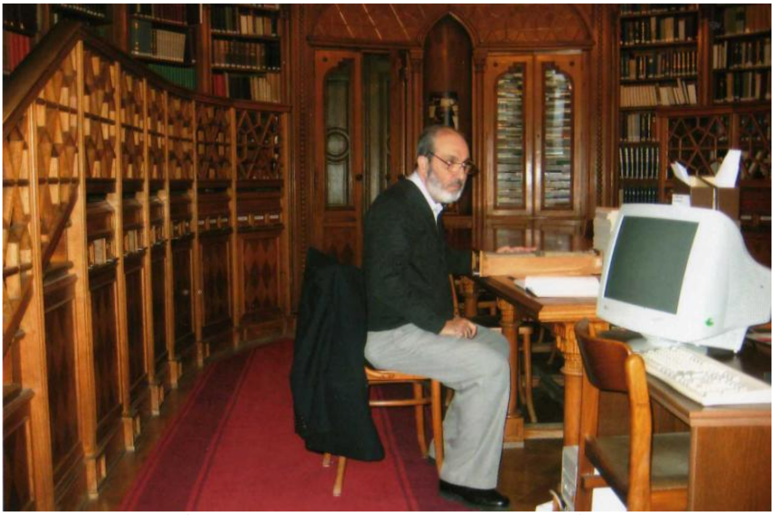
(دهنګري دعلوموااکاډیمۍ دختيځ پېژندني څانګه)

په همدې ترڅ کي یوښکلی ځوان راپیداسو. پرمبرمني هم دخوښۍ څپې راماتي وسې . ځکه زماله جنجاله خلاصه سوه . پرشونډویې موسکاخپره سوه. ځوان په ډېره فصیحه انګرېزي دهررازمرستي تیاری وښوداوماورته د(کوردي ودان) جواب ورکړ. بیامي نوخپل مطلب داسي ورته بیان کړ:

- زه راغلی یم چي ستاسي په کتابتون کي د(Armin Vambery)ارمين ويمبري دختيځونسخوكلكسيون وګورم. تاسي راسره څه مرسته کولای سئ ؟

ځوان په جواب کي راته وویل چي ارمين ويمبري رشتیاهم له دې کتابتون سره دزړګونوټوکوپه شمېرمرسته کړې ده . نوروکسانوهم مرستي کړي دي . دویمبري دمرسته سویوکتابوکتلاګ له بده مرغه جوړسوئ نه دئ.له هماغي بلي مېرمني څخه یې دیوې جعبې دراوړلو غوښتنه وکړه اوهغې هم راوړه. دکتابتون دکتابوکارډونه پکښې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوان راته وویل چي له ۱۹۸۲ ع کال وروسته چي کوم کتابونه دلته راغلي ، هغه آنلاین رجسټرسوي دي ، خوترډغه کال وړاندي کتابونه لاپه هماغه پخواني سیسټم باندي دکارټونوپه شکل تنظیم دي . هیله ده چي ستاسي یې دکتلوچم زده وي . ماپه زړه کي ورته وویل چي : زوروره ! زماخټه دکوندل خان له ملکه اخیستل سوې ده . زه په اولنیو سیسټمولاښه پوهېږم .شکردئ،چي له کمپیوټري سیستم څخه د استفادې غوښتنه دي نه ده راڅخه کړې . بیابه مي څه کولای ؟ زماپه کور کي اولادونه لا زماله لاسه ترپزي رسېدلي دي. ځکه شل واره دیوه سایټ دخلاصولو ، یا دیوې کمپیوټري عملیې دسرته رسولو چل را وښيي خو پردوهم قدم بیازه واژه خوله ور ته ولاړیم اوبیامي دوی ته چیغي وي ، چي هلئ ! تاسي راسئ . داڅه چم په وسو؟ دوی خواران له مجبوریته ترهغوپوري راته ناست وي ، چي زه خپل مقصدته رسېږم ، بیامي نویوازي پرېږدي.

دکارټونوکتل مي له سرڅخه پیل کړل . ځوان مخکي لاراته ویلي وه ، چي ددي کارتوډېره برخه تورکي کتابونه دي اولړیې پارسي دي . رشتیاهم داسي وه.دکتاب نوم په پارسي لیکدود اولاتیني الفبا دواړو لیکل سوی و. ټول مي په دقت سره وکتل ، دزیاترونومونه مي یادابنت کړل . کله چي مي دځینوکتابودکتلوغوښتنه له نوموړي ځوان وکړه ، راته وبویل چي تاسي مایکروفیلم کتلای سئ اودهغه دکتلوله پاره باید اپاینټمینټ جوړسي . داپاینټمینټ جوړېدل ورځ دوې په بر کي نیسي . ماپه خبرواولیکنوکي دامتل ډېرراوړی دئ ، چي (کډې مي باریږي ، زوی مي راملاکړه) ، اوس هماغه کانه په ماوسوه . له ناچاریه مي دهماغوکارټونوپه کتلوباندي اکتفاء وکړه ، اوددې لاندي کتابونومونه ځیني رانقل کړل چي ښایي په راتلونکي کي دنوروافغاني محققینوپه دردوخوري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتابونو مونه:

ـ تيمورنامه	عبدالله هاتفی (خوږوکه)
ـ ساقی نامه	عبدالنبی ابن حلف
ـ اکبرنامه	ابوالفضل
ـ عياردانش	ابوالفضل
ـ قصۀ چهاردرويش	اميرخسرو
ـ هشت بهشت	اميرخسرو
ـ ديوان	اميرخسرو
ـ ديوان	انوری اوحدالدين علی
ـ پندنامه	فريدالدين عطار
ـ تذکره الاولياء	فريدالدين عطار

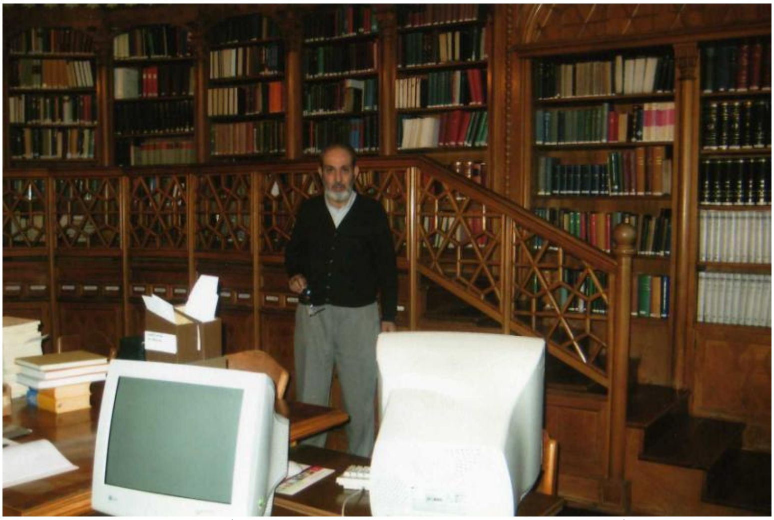

(دهنګري دعلوموا کاډيمۍ دختيځ پېژندني خانګي کتابتون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ تاريخ نادرشاه	
ـ تذكره الشعراء	دولت شاه ۹۷۹هـ ق = ۱۵۷۱ع
ـ شاهنامه	فردوسي (شپږبېلابېلي نسخې ،بلاتاريخ)
ـ گلشن ابراهيمي	فرشته
ـ كيمياى سعادت	غزالي
ـ سجه الابرار	جامي
ـ يوسف وزليخا	جامي
ـ نفحات الانس	جامي
ـ بهارستان	جامي
ـ ديوان	جامي
ـ انوارسهيلي	كاشفي حسين واعظ
ـ اخلاق محسني	كاشفي حسين واعظ
ـ تاريخ نادري	ميرزامهدى استرابادي
ـ روضه الصفا	ميرخواند
ـ كليله ودمنه	ابن مقفع
ـ مثنوي	جلال الدين رومي
ـ ديوان	نسيمي سيد جمادالدين ؟
ـ خسرووشيرين	نظامي
ـ اسكندرنامه	نظامي
ـ بوستان	سعدي
ـ گلستان	سعدي
ـ كليات	سعدي
ـ ديوان	صايب
ـ رباب نامه	سلطان ولد ؟

د كارتوټولي نسخې چې ماوشمېرلې نژدې دوه سوه ټوكه سوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتورکي ژبي برخه ډېره غټه وه اوپه هغه کي د(شرح قصيدۀ برده) دسليمان ابن عبدالرحمن او(نصاب الصبيان)دابونصرفراهي مي پکښې ولیدل.

دغه رازمي داکاډیمۍ د اورینټل څانګي په باب دالاندي معلومات ترلاسه کړل:

دهنګري پوهانوپه ۱۹۲۲ع کي دختيځوکتابودکلکسيون پر اړتياباندي خبري کړي وي اوبيا په ۱۹۴۸ ع کال کي دوباره پرېغېدلي وو. خوددوی دي هيله هغه وخت دعمل جامه واغوستله ، چي په ۱۹۴۹ع کال کي دهنګري دعلوموااکاډیمۍ له سره جوړه سوه . د اکاډيمۍ زړه ماڼۍ ، چي ددوهمي نړيوالي جګړې په وخت کي زيانمنه سوې وه ، په دغه کال له سره ترميم سوه اودکلکسيون دخوندي کولوله پاره دلومړي پوړجنوب ختيځ اړخ وټاکل سو. ختيځ کلکسيون چي په هغه وخت کي يې ختيځ کتابتون (Oriental Library)باله ، په ۱۹۵۱ع کال کي دهنګري دعلوموااکاډیمۍ دکتابتون ديوې نوي څانګي په توګه پرانيستل سواوهمداڅانګه په هنګري کي دختيځو مطالعاتو د کتابتون اصلي منبع سوه.

ددي څانګي لومړي کارونه د لازلوراسوني (Laszlo Rasonyi) له خواسرته ورسېدل . نوموړی تورکپوه و اوله ۱۹۵۱ ع کال څخه يې تر۱۹۷۱ع کال پوري لس کاله ددغه کلکسيون دمشرپه توګه کاروکړ. ده دکتابتون ختيځه زېرمه داکاډيمۍ دکتابتون ، چي په ۱۸۲۲ع کال کي جوړسوی و، له پخوانيو برخوڅخه راغونډه کړه . دکتابواو ورځپاڼوومجلوکتلاګونه يې دالفبې په ترتيب سره واوډل . ختيځي خطي نسخي يې هم دي څانګي ته رانقل کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکاډیمۍ دغه زېرمه د هنګري پوهانو، سیاحانو او څېړونکو له بسپنو سویو کتابو څخه منځ ته راغلې وه. خو دختیځ کلکسیون اساسي برخه د دانیال زیلاګي (Daniel Szilagyi) له خطي نسخو، د ډېویډ کافمان (David Kaufmann) له عبري کلکسیون، د آرمین ویمبري (Armin Vamery) له کتابونو او خطي نسخو، د ساندور کیګل (Sandor Kegl) او اوریل ستیین (Aurel Stein) له کتابتون او د اګناک ګولډزیهر (Ignac Goldziher) له مکاتباتو څخه جوړه سوې ده. د ځانګي د پرانیستلو په وخت کي د کلکسیون ټول شمېر پنځلس زره کتابونه، څه د پاسه یو نیم زر خطي نسخې او یو شمېر اخبارونه او مجلې وې.

ددې ځانګي د آثارو په شمېر کي د ۱۹۶۱ـ ۱۹۷۲ع کلونو په ترځ کي خورا زیات بدلون راغئ. ډېر آثار ورته و پیرود ل سول او د تبادلوي اړیکو له لاري ورته زیات شمېر مواد ورسېدل. په دغو کلونو کي د کلکسیون مشري د منګولپوه لاجوس بیس (Lajos Bese) پرغاړه وه. تر دده وروسته د ځانګي مشري ایرانپوه مېرمن ایوا اپور (Eva Apor) ته ورسېده. ددې د مشرتوب په وخت کي د کتابتون د نشراتو لړۍ بنه پرمخ ولاړه.

اوس به بده نه وي چي د دغي ځانګي د لومړنیو اساسي بنسټ ایښوونکو او د هغوی له خوا د بسپنه سویو کتابو او نسخو په باب هم لنډ وړغېږو[7]. (۱)

---

[7] دا معلومات له هغي کوچنۍ رسالې څخه په لنډ ډول راژباړل سوي دي، چي (Oriental Collection –Library of the Hungarian Academy of Science) نومیږي او په ۱۹۹۷ع کال د هنګري د علوموا کاډیمۍ له خوا په بوداپست کي چاپ سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

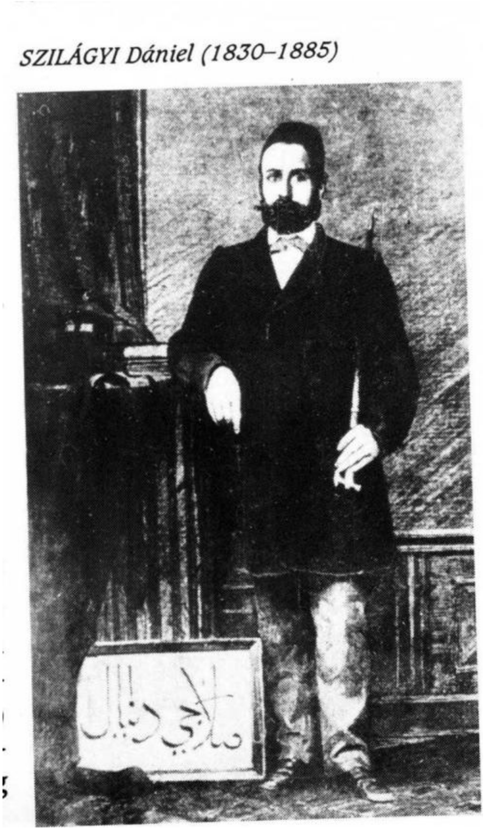

دانیال زیلاګي(۱۸۳۰_۱۸۸۵ع)

د دانیال زیلاګي (Daniel Szilagyi) کلکسیون:

دانیال زیلاګي (۱۸۳۰ ـ ۱۸۸۵ع) دالهیاتوعالم و. دی دهنګري د خپلواکۍ جګړې (۴۹ ـ ۱۸۴۸ع) ترپای ته رسېدووروسته استامبول ته مهاجراوهورې دمرګ تروخته پاته سو. هورې یې تورکي ژبه ډېره ښه زده کړه اودتورکي ترجمان په توګه د(ملادانیال) په نامه وپېژندل سو. له تورکي ادبیاتوسره یې مینه پیداکړه. یوکوچنی کتاب پلورنځی یې پرانیست اودتورکي خطي نسخوپه راغونډولویې پیل وکړ. دده پلورنځي خوراژرد نادرو اومشهوروخطي نسخوله امله مشهورسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتره علماء او پوهان به هرکله ورته راتلل . ارمین ویمبري (Armin vambery) او اګناک کونوس (Ignac Kunos) هم ځوځلي دې دوکان ته وربلل سوي و. د دانیال زیلاګي ترمرګ وروسته دي ارمین ویمبري خیریوسي ، چي دده په تلاښ ددوکان خطي نسخې دهنګري دعلومو اکاډیمۍ ملکیت وګرځېدلې . دغه کلکسیون د اګناک کونو س له خوا واردواره معرفي سو. په هغه کي پنځه سوه خطي نسخې وې ، چي په هغوکي ځلورسوه اته دېرش په ترکي ژبه اونوري يې په پارسي اوعربي ژبووې . ددغه کلکسیون موادترننه پوري دختیځي ځانګي دکلکسیون دترکي نسخوزړه ګڼل کیږي . دترکي ژبي زیاتره خطي نسخې يې دعثماني امپراتورۍ اودغه رازپه هنګري کي دعثماني واکمنۍ تاریخونه دي . په هغوکي تواریخ آل عثمان اوتاریخ انوري هم شامل دي . تردوه سوه زیاتي نسخې يې دادبیاتوپه برخه کي دي ، چي په هغوکي دترکي شاعرانو دیوانونه ، تذکرې اودغه رازدنظامي ، فریدالدین عطارآثار شامل دي.

Ármin VÁMBÉRY (1832–1913)

ارمین ویمبري(۱۸۳۲ـ ۱۹۱۳ع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمبري (Vambery) کلکسیون:

دارمین ویمبري (۱۸۳۲ـ ۱۹۱۳ع) میراث (دده په باب موددعوت ویبپاڼي په حواله ځیني مطالب وړاندي بیان کړي دي) دده دزوی رستم ویمبري له خواد هنګري دعلوموااکاډیمۍ ته وبخښل سو. پخپله ارمین ویمبري دهنګري دعلوموااکاډیمۍ دمدیره هیئت غړی اوداکاډیمۍ افتخاري غړی هم و. دده په کلکسیون کي شپږسوه شپېته کتابونه پراته دي چي په هغوکي شپږپنځوس قلمي نسخې دي . دقلمي نسخوزیاته برخه یې په تورکي ژبه دي خوپرځنګ یې یوولس توکه پارسي نسخې هم سته . په هغوکي بدایع اللغات (دنوایي تالیف) ، اودمجموعهٔ محمودپه نامه دقاجاري عصردشاعرانوتذکره (دمحمودمیرزاقاجارلیکنه) سته . دویمبري دکلکسیون دپارسي خطي نسخوفهرست دایوااپور(Eva Apor) په قلم په ۱۹۷۱ع کال خپورسوی دئ.

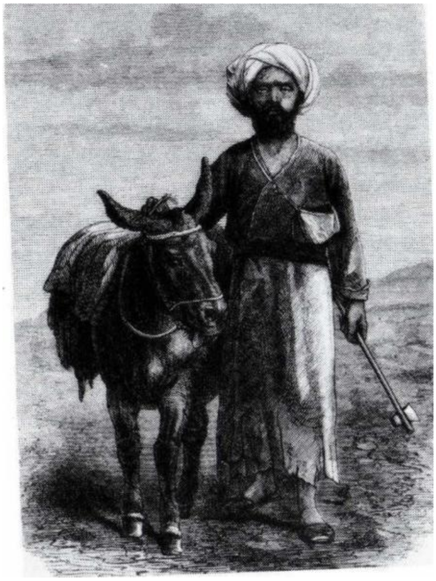

(درویش ویمبري)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیګل (۱۸۲۲ـ۱۹۲۰ع)

د کیګل (Kegl) کلکسیون:

ساندور کیګل (۱۸۲۲ ـ ۱۹۲۰ع) دارمین ویمبري شاګرد اوپه بوداپست پوهنتون کي دپارسي ژبي لومړی استاد و. دی ځوبعدي شخصیت و، ډېره شتمني یې وه اودهنګري دعلوموااکاډیمۍ سره یې نژدې اړیکي درلودل. دی لومړنی سړی و، چي دنوموړې اکاډیمۍ د تورکي، پارسي اوعربي خطي نسخوکتلاګ یې وکیښ اوداکتلاګ تراوسه لاهم داستفادې وړدئ. دی چي مړسو(۱۹۲۰ع)، خورادرنه کتبخانه یې پاته سوه، چي یوولس زره توکه کتابونه پکښې وه. داټول کتابونه په ۱۹۲۵ع کال کي دده دوروریانوس کیګل (Janos Kegl) له خوااکاډیمۍ ته وبخښل سول. ددې کتابوهغه برخه چي په ختیځو ژبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه ، داکاډيمۍ دختيځي ځانګي کلکسيون ته ورنقل سول . په دغه کلکسيون کي دکيګل ترکتابودمخه شپيته خطي نسخې په پارسي ژبه وې ، چي پرهغوباندي دکيګل دکتابتون نوري نهه پنځوس نسخې هم پرزياتي سوې . ددغونسخوکتلاګ لا پخوادکيګل له خواترتيب سوی و. په دې نسخوکي دحافظ ، انوري ، اميرخسرودهلوي ديوانونه ، دنظامي خسروو شيرين(دوې نسخې) اودلغت پوهني ، ګرامر، نجوم اوطب په باب ځيني نسخې شاملي وې . ددغه کلکسيون ډېره لرغوني خطي نسخه (پارسي کليله ودمنه) هم دکيګل په کتابتون اړه درلوده .

دهنګري دعلومو اکاډيمۍ دختيځوژبوپه ځانګه کي دعبري ژبي خطي کتابونه (دکافمان کلکسيون) ،دتبتي ژبي خطي نسخې (د کسوما کلکسيون) ، دمنګوليايي اومنچوژبوخطي آثاراونوري په زرهاوو پوري خطي ټوټې اوسندونه خوندي دي.

په وروستيوکلونوکي دهنګري دعلوموا کاډيمۍ ختيځي ځانګي ته خورازيات آثارپيرودل سوي ، بخښل سوي اوراوړل سوي دي . اوس يې دکتابونوټول شمېر يولک ټوکوته رسيږي ، چي په هغوکي يوولس زره دمجلواوجريدوکلکسيونونه اونژدې پنځه زره ټوکه خطي نسخې لري . لکه وړاندي چي هم وويل سول ددغوخطي نسخودوديزکارتي کتلاګ تراوسه لاهم داستفادې وړدئ خوهغه کتابونه چي تر۱۹۸۲ع کال وروسته کتابتون ته راغلي دي ، له آنلاين لاري څخه هم ترلاسه کيدلای سي.

ددغه کتابتون پارسي برخه بايدافغاني پوهانوترنظرهم تېره سي، خوماچي دپښتوپه آثاروپسي ودغي ليري سيمي ته داوسپني ځپلې په پښنوکړي وې ، له بده مرغه تش لاس راستون سوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټرکاتونا(نسرين) چي موږته دپټي خزانې دبلي خطي نسخې څرک په همدې کتابتون کي دويمبري په کلکسيون راکړى و اوکښلي يې وه ، چي دغه نسخه دچنګيزنامې په يوه هراتۍ نسخه کي دننه پرته ده ، ماله بده مرغه دچنګيزنامې په نامه کومه نسخه هم دکتلاګ په کارتوکي ونه موندله . په کارتوکي مي دعبدالله هاتفي دتيمورنامې ځونسخې په سترګه سوې ، خودچنګيزنامې پرنسخه مي سترګي ونه لګېدې.

دهمدې کال په اکتوبر اونومبرکي مي دارمين ويمبري دوه کتابونه ، چي(Sketches of Central Asia) او (Travels in Central Asia) نوميږي ، ترلاسه کړل . په دوهم کتاب کي مي دده دهرات دسفربيان (څورلسم فصل ــ م له ۲۷۹مخ څخه تر۲۸۵مخ پوري) ولووست ،چي لنډيزيې داسي دئ:

ددې بيان په سرکي د" جلګۀ هرات " دښکلاپه ړغيږي اووايي داچي هرات " جنت صفات" بلل سوى دئ ،په رشتياسره هم دغه سيمه په زړه پوري سمسوره سيمه ده. وروسته نودى دهرات دمصلاوو ، دمنارونو لنډه يادونه کوي اوليکي چي دى دهرات ښارته د(اراک) دروازې له لاري ننوت.وروسته دښاردبازار، دهغه داوسېدونکو ، کلا،دافغاني عسکرو ،دهغوى ديونيفورم اوتمرين په باب نسبتاً اوږدې څرګندوني لري. وريسې دخپل نيستمن مالي حالت په باب ړغيږي اوليکي چي خپل دسپارلۍ خريې په څوغرانه خرڅ کړاودورځې ګوزاره يې په وکړه. دى مجبورو،هغه کاروان ته معطله سي چي مشهدته دتګ له پاره يې تياري نيوله. خودنوموړي کاروان دتګ له پاره دټاکلونفروشمېر بشپړ سوى نه واوپه دې خاطرويمبري مجبورو ، چي يوڅه انتظاربايدوکاږي . په دې ترڅ کي خبرېږي چي دخراسان دوالي استازى محمدباقرخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات ته دځوان شهزاده (محمدیعقوبخان) دمبارکۍ له پاره راځي اوژربیرته تهران ته ستنیږي . ویمبري هڅه کوي له دغه اسنازي سره ترتهرانه پوري ملګری سي . دی استازي ته خپل مالي حالت بیانوي خوهغه غوږنه پرنیسي اوله بیابیایادوني سره سره یې بیاهم له استازي سره دملګرتیاامکانات نه برابریږي . آخرله ناچارۍ څخه دکاروان انتظارپرځان مني . دی له هري خوامایوسه کیږي خوپه دغوسختو حالاتوکي یوازنی شخص چي دده په دادرسیږي اودده دماښام دډوډۍ له پاره په بازارکي ګدايي ورته کوي ، هغه ملااسحق نومی یوافغان دئ. دی له ملااسحق سره دشهزاده محمدیعقوبخان دربارته ورځي.

دسردارمحمدیعقوب خان په باب ویمبري لیکي چي نوموړی په چار باغ کي اوسي ، په هغه ماڼۍ کي چي میجرټاډ(Major Todd) پکښې اوسېدئ. شپاړس کلن زلمی دئ چي دپلار،امیرشیرعلیخان تر پاچا کېدلووروسته دهرات دفتح سوي ولايت دچارووااکمن ګرزول سوی دئ.پلاریې ترپاچاکېدلووروسته سمدلاسه مخ پرکابل وخوځېد چي وکولای سي دخپلونوروورڼودراوړاندي کېدلومخه ونیسي.

ویمبري دمخه تردي چي له ملااسحق سره دسرداردلیدلوله پاره ټاکلي سالون ته ننوزي ، لومړی درسالي دعسکرودتمرین ننداره کوي اوهغه ډېرستايي . وروسته سالون ته ننوزي . هوري ويني چي دسالون په دروازه کي یوشمېرنوکران ، عسکراوعارضين ولاړدي . دی دخپلي غټي قلندري بګړۍ اوملنګۍ قواري له برکته بې له کوم خنډه سالون ته لارپيداکوي. دسالون دننه جريان يې داسي بيان کړی دئ:

شهزاده پریوي بازولرونکي چوکۍ باندي ناست دئ . ښی اړخ ته یې وزیر(ناظرنعیم) اودهغه څنګ ته نورافسران ، ملایاناوهراتیان ناست

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. په هغوی کي امام وردي خان ایرانی هم دئ چي دکومي درغلۍ له امله له مشهد(جام) څخه هرات ته راغلی دئ.

ویمبري لیکي چي ده له خپل درویشي حالت سره سم سلام واچاوه اوشهزاده ته وروړاندي سو. ځان یې دده اووزیرترمنځ ځای کړ، وزیریې په پښه پوري واهه اوکښېنوست. دده دي عمل حاضرین وخندول. ده لاسونه ددوعا په شکل پورته کړل اوددوعا په ویلو یې پیل وکړ. ددوعا ترختمېدلووروسته چي حاضرینودآمین په ویلوسره لاسونه پر خپلو ږیروباندي تېرکړل، شهزاده له خپلي چوکۍ څخه یوڅه راپورته سو او په داسي حال کي چي په ځیرځیریې راته کتل، په لوړآوازیې وویل:

" والله بالله شماناګلیس هستید".دشهزاده دغه ناڅاپه ټوکه دحاضرینو په کټ کټ خندا باندي بدرګه سول.شهزاده له خپلي چوکۍ راوغورځېد اوزمامخ ته کښېنوست، په داسي حال کي چي دماشوم په شان یې چکچکي کولې اوګویاله خپل کشف څخه ډېرخوشحاله و،په لوړ آواز وویل:"حاجي ! قربان دي سم راته ووایه چي آیاته انګلیس نه یې اوځان دي الیش کړی نه دئ؟" ویمبري زیاتوي : دشهزاده داحرکت دومره ماشومانه و، چي افسوس مي وکړ، ولي مي داهلک همداسي غافله پرې نښود. دی وایي ، په دغه وخت کي مي دافغانانودمذهبي تعصب ببره په زړه ننوتله اوملامت هم نه وم.، خوپه جواب کي مي ورته وویل: تاسي پوهېږئ ، څوک چي حتی په ټوکوکي هم یوه مومن ته د کافرخطاب وکړي ، پخپله کافرکیږي. چتی(خیر) مي په لاس راکړه چي ځم پرخپله تړه باندي.

ویمبري وریسې لیکي چي دده جدي خبرې اودنوموړي حدیث بیانولو ځوان شهزاده بالکل له پارکاله واچاوه. په ځړېدلي مغزي پرخپل ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيرته کښېنوست اوزياته يې کړه: ٌماهيڅکله ديوه بخارايي حاجي دغه شان څېره نه ده ليدلې.ٌ ويمبري وايي چي ما په جواب کي ورته وويل چيٌ زه بخارايي نه يم بلکي استامبولی يم.ٌ وروسته نوشهزاده ته خپل تورکی پاسپورټ ورښکاره کوي. شهزاده ته دده داکااکبرخان دزوی جلال الدين خان کيسه کوي چي په ۱۸۶۰ع کال په مکه اواستامبول کي واودسلطان له خوايې تودهرکلی سوی و. دده پاسپورټ لاس پرلاس کيږي اوحاضرکسان يې اصليت تاييدوي. تردي وروسته دشهزاده وضعه بيخي بدلون مومي. ويمبري ته ځوغران ورکوي اورخصتوي يې خوورته امرکوي چي په هرات کي داوسېدلوپه وخت کي هرکله دده حضورته حاضرسي. ويمبري ليکي چي دی وروسته ورحاضرهم سوخوددوهم وارليدني جريان نه بيانوي.

ويمبري ورپسې ليکي چي داواقعه خوپه خيرتېره سوه مګرپه هرات کي دده داستوګني په وخت کي هرکله له دغه رازشکمنوپوښتنوسره مخامخ و. فارسيانو، افغانانواوهراتيانوټولودی انګرېزباله اوترټولو سخته يې لاداچي پښتنوده ته د(Eldred Pottinger) په سترګه کتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

'I SWEAR YOU ARE AN ENGLISHMAN!'

ارمين ويمبري دهرات دوالي شهزاده يعقوبخان په دربارکي
(د۱۸۶۳ع کال اکتوبريانومبر)
په چوکۍ کي ناست شهزاده يعقوبخان ويمبري ته اشاره کړې اوواي:
"والله بالله شماانګليس هستيد". ويمبري، چي لاسونه يې ددوعاپه شکل پورته نيولي دي ،پرمخکه ناست دئ اوخنګ ته يې دشهزاده وزير، ناظرنعيم ناست دئ.
(تصويردارمين ويمبري د Travels in Central Asia له کتاب ۲۷۸مخ څخه کاپي سوئ دئ)

پاټنجرهغه څوک و،چي دوه واره هرات ته داسونودسوداګرپه توګه ننوتلي وخووروسته دهرات آمرسو.

ويمبري هغه وخت هرات ته رسېدلی دئ چي دغه ښارڅه موده وړاندي دااميردوست محمدخان دلښکرو له خوافتحه سوی اوپخپله اميرله دي فتحي سره جوخت جامي کت کړي دي اوپرځای يې زوی دااميرشيرعليخان په نامه پاچاسوی اودهرات اداره ددغه نوي اميرد مشرزوی يعقوبخان پرغاړه اچول سوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویمبري هرات ته دورتګ دقیقه نېټه نه بیانوي خودوتلونېټه یې د۱۸۶۳ع کال دنومبر پنځلسمه ښوولې ده (۲۸۲مخ) . ده پخپل یوه بل اثر (Sketches of Central Asia) کې لیکلي دي چې په هرات کې یې شپږاووني تیرې کړې دي (وګ: ۳۲۵ مخ) نوله دې څخه ځوک نتیجه اخیستلای سي چې هرات ته به د۱۸۶۳ع کال داکتوبرپه سرکي رسیدلی وي. هرات دامیردوست محمدخان له خوا د۱۹۶۳ع کال دمی پر۲۷مه = ۸ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق ترځه کم یوکال کلابندی، وروسته ونیول سواوامیرپخپله د۱۸۶۳ع کال دجون پرنهمه = ۲۱ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق مړ سو. په دې حساب نوویمبري دهرات ترفتحې ځلورمیاشتې وروسته دغه ښارته رسېدلی دئ. دغه وخت چې ویمبري په هرات کې دئ ، دده له قوله دتېري جګړې (دامیردوست محمدخان اودهرات دواکمن سردارسلطان احمدخان ترمنځ دجګړې) بیانونه لاپه خلکوکې تاوده دي. دویمبري مشهدات ددغه وخت دیوه عیني شاهدلیوني کتني دي. دی که څه هم له پښتنوسره جوړنه دئ ، وحشیان اولوټماریې بولي خو بیاهم لیکني یې دحالاتودیوه نږدې کتونکي په توګه دپاملرني وړدي اوزه یې هم په همدې نیامت یوه برخه رانقلوم[8]. ویمبري لیکي چې د هرات ښارورته دېرتیاره اوله ستونزوډک ښکارېدی . دخلکوپه څېرو کي دوحشي فاتحانودظلمونواغېزې نقش وي . هرځای دوروستي اشغال اولوټ وتالان کیسې کېدلې. د هراتیانوپه نظر، دوست محمد خان دهرات کلادکابلیو(مقصدیې د

کابل دامیرلښکردئ . م. هـ) په توره ونه نیوله ، بلکي دهراتي لښکردیوې برخې دخیانت له امله په لاس ورغله. دوی ټینګارکاوه چې

---

[8] دامشاهدات زمادحاضري لیکني له عمومي هدف سره چنداني سرنه خوري خولوستل به یې یومخیزه بې ګټې نه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پردوی باندي ګران شهزاده سلطان احمدته زهرورکړه سوه۹اومړسو. زوی یې شهنوازخان ، چي پرهراتیانوتراندازي زیات ګران و، هغه وخت دلښکرپه خیانت خبرسو، چي دامیردپلټنویوه زیاته برخه تقریباً کلاته داخله سوي وه . دبندي شهزاده اودهغه دخسترمنځ دمجادلي تریخوالی دویلووړنه و. ترټولوسخت حالت هغه لوټ اوتالاوه چي تراشغال ځوورځي وروسته پیښ سو. دانوهغه وخت دئ چي له کوروځخه تښتېدلي هراتیان بیرته له ځپلوشتمنیوسره ښارته ورننوتل اوورسره سم یې ځلورزره افغاني عسکر(مقصدیې دامیردوست محمدخان لښکریان دي. م. هـ) چي دهمدې مقصدله پاره له بیلابیلو قطعاتواوقبیلوڅخه ټاکل سوي وه ، ښارته له بیلابیلوخواوو څخه پربې دفاع ښاریانوباندي ورتوی سول. ویل کیږي چي هغوی نه یوازي کالي ، وسلې اونورسامانونه اخیستل بلکي هرڅه چي به یې په مخه ورتلل ، لوټول یې . خلک یې مجبورول چي لڅ لغړسي اودغه لڅ لغړښاریان یې په تشوکوروکي پرېښوول . دوی دناروغانوبستري لاورځیري کړې. دزانګودکوچنیانو جامې ځني وکښلې. ویمبري لیکي : یوه ملا ، چي هرڅه یې لوټ سوي وه ،کیسه کوله چي له ده سره شپیته ټوکه خوراښکلي خطي کتابونه وه چي ټول یې ځني یووړل. په هغوکي یې هغه قرآن ډېرارمان و، چي نیکه یې وربخښلی و. ده له لوټماروڅخه غوښتي وه چي دغه یو کتاب ورپرېږدي ځکه ده له ځپل نیکه سره وعده کړې وه چي دتلاوت په وخت کي به دوعاورته کوي . خوکابلي ورته ویلي وه :" زه په کورکي کوچنی زوی لرم ، هغه به ددغه قرآن دتلاوت پروخت دوعاورته وکړي....."

ویمبري تردې کیسووروسته لږځه واقعین کیږي اولیکي : " په حقیقت کي دادهري جګړې طبیعي نتایج دي چي حتی په متمدینو

[9] سلطان احمدخان د ۱۸۲۳ع کال داپریل پرشپږمه = روژه ۱۲۷۹هـ ق کي مړسو اوزوی یې شهنوازخان دهرات واکي په لاس کي ونیولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیوادوکي هم پیښیږي اوله هغه څخه موږبایدداافغانانوپرخلاف د افراطي ترټني یوه موضوع جوړه نکړو .ٌ(۲۸۱مخ) . دی زیاتوي چي دخواشینۍ خبره داده ، ددې پرځی چي اوس دهراتیانوپرټپوباندي پټۍ کښېښوول سي ، داسي ښکاري چي هدف یې دګدایي تردرجي پوري دهغوی نورهم خوارول وي. په داسي یوه سیمه کي چي واکمنان یې بې له شکه غواړي مهم رول ولوبوي ، دوی ته اوس تربل هرچاپه کرکه کتل کیږي. هرات اوس دیوه بې تجربې اوبذله ګوهلک په لاس کي دئ. دده روزونکی،دجمشید یانو خان (مرادبې دیعقوبخان خسردئ. م . هـ) له ترمنوسره تفاهم ته رسېدلی دئ چي دیرغلونوپه صورت کي به ددې ځای محافظت کوي. ترکمنوخپلي لوټماري ډلي دهرات څوميلۍ ته راغځولي دي . پرکلیوباندي ناڅاپي داړې وهي ، لوټوي یې او اوسېدونکي یې له ځانوسره بندیان بیایي.

دشهزاده وزیر، چي ناظرنعیم نومیږي ، داسي سړی دئ چي په دوو میاشتوکي یې ځان دومره شتمن کړ، چي په کابل کي یې دځان له پاره دوه کورونه له باغچوسره یوځای رانیول. ده ټول وخت پرځان باندي دعوه جلبان راټول کړي وي[10]. دی ژربې حوصلې کیږي اوکله چي د نوي جوړسوي حکومت په باب ده ته پوښتني اوعریضې ورسیږي ، دی دمخه لاتیار جوړسوی جواب لري: ٌ هرچه پیش بود ٌ . یعني دادپخوا لانجې دي په موږاړه نه لري. دی دومره هېرجن دئ چي کله وده ته دکوم قتل یا غلا قضیه وړاندي سي،دی بیاهم هماغه پخوانی جواب تکرار کوي: ٌ هرچه پیش بود ٌ . دګډوډۍ ډېرڅرګند ثبوت دادئ چي ځوان سردارله پرله پسې حوالوسره نسي کولای دهرات ولایت مالیه را

---

[10] دعوه جَلَب هغه چاته ویل کیږي چي په نورو خلکوناحقه دعوې کوي. په انګرېزي کي ددې کلمي له پاره(litigant & place hunter)لیکلی دئ چي ماپه دعوه جلب ترجمه کړم. هـ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله کړي . دا ماليه دده دټولو ملکي لګښتونو اودقشلې دعسکرو (۱۴۰۰تنه) مصارف پوره کولای سي ... خود هرات ولايت حکومت اوس له دي دونه زياتوعوايدو سره بيا هم دومره نيستمن دئ چي په سختۍ سره خپل مصارف پوره کوي . پرېوه ډاربدلي ښارباندي په اسانۍ سره حکومت چلېدلای سي خودهرات اداره اوس دومره ناوړه ده چي دعسکرو د لګښتوله پاره اوس له کابل څخه مرسته غوښتل کيږي . کاشکي دوست محمدخان يوکال لانورهم ژوندی وای چي دنوي فتح سوي ولايت حکومت يې سمبال کړی وای اوله افغانستان سره به دهرات يوځای کيدل ممکن سوي وای.

ويمبري زياتوي چي که حالات همداسي روان وي ، دخطربيره به له هره لوري راپيداسي . پرهرات باندي اوس فقط يوڅوبريده په کاردي (مهمه نه ده چي هغه دچاله خواوي) چي هراتيان به لومړی پرخپلو افغانانوباندي وسلې راواړوي . داکاريوازي له شيعه ګانوڅخه ، چي طبيعي ده دفارس پلويان دي ،متصورنه دئ ، بلکي حتی له سنيانو څخه هم متصوردئ ، چي تراوسنيوواکمنانوبه قزلباشان غوره وګڼي.

تردي وروسته ويمبري په هرات کي دميجرټاډ انګليس د فعاليتونو ثناوصفت کوي اوزياتوي چي ديوه افغان په مرسته دګازرګاه سيمي ته ولاړی اوهورې يې دخواجه عبدالله انصاري اودوست محمدخان قبرونه وکتل . دی ليکي چي په دغه وخت کي لاددوست محمدخان قبرلاس نه وهلی پروت و(۲۸۵مخ) .ويمبري له هرات څخه د۱۸۶۳ع کال دنومبرپر۱۵مه مخ پرتهران ووت (۲۸۶مخ) . دی له مشهدڅخه يعقوب خان ته ليک استوي اوپه هغه کي ځوان شهزاده ته دهغه دزيرکتيا او فراست مبارکي وايي اوورته زياتوي چي دی انګليس نه دئ، بلکي در په دېوال ګاونډی يې دئ، يعني اروپايي دئ . دغه راز ورته ليکي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی یومهربان اوخوشخویه شهزاده دئ اوپرخنګ یې ورته زیاتوي: " ... بل واربه ورته داسي مشوره درکړم چي که کوم څوک دمحیطي شرایطو له امله مجبوروي ستاپه هیوادکي په بدل سوي قیافه سفروکړي ، هڅه مه کوه چي په عام محضرکي یې پرده ورپورته کړې. " (۲۰۲مخ).

زماڅخه لکه چي دویمبري تاریخي بیان اورېدسو. له دې اوږده بیانه مي مقصددادئ چي زماپه واک کي دویمبري په قلم لیکل سوي دوه کتابونه راته کوم داسي څرک په لاس نه راکوي ، چي دهغه له مخي دي څوک ووایي چي ده یعقوب خان په هرات کي کتابونه ورکړي وو. داخبره ښایي ویمبري کوم بل ځای کړې وي اوکاتونا(Miss.Katona) به له هغه ځایه پوهېدلې وي. خوزماسره اوس نه دکاتونامقاله سته ، نه هم دویمبري نورآثارچي دهغه له مخي دي دویمبري په کلکسیون کي دیعقوبخان له خواپرسوغات سوي پټه خزانه ورغېړم. البته دی له ځان سره په دې سفرکي دخطي کتابویوه پلنډه لري چي دی یې دخپل سفر خوراارزښتناکه بریا(the most precious result)بولي او په خورا دقت سره یې ساتنه کوي (۲۵۷مخ) . یووخت چي هرات ته دتګ په لار کي دمرغاب له سینده پوري وزي ، دکتابودغه خورجین په دې خاطرله ځانه لیري کوي اود اوبښ پر شایې ایږدي چي اوبه زیان ورونه رسوي. (مخ). خودی له یعقوبخان څخه دخطي کتابودترلاسه کولو خبره نه کوي . دی وایي چي یعقوب خان څوغرانه ورکړه اودبیالیدني امریې ورته وکړ. له امکانه لیري نه ده چي دبیالیدوپه وخت کي به یې خطي کتابونه ورکړي وي. خوددې خبرې دثبوت له پاره ما(هوتک) څه ونه موندل. لکه تاسي چي په وړاندي مخونوکي ولوستل ، دهنګري دعلومو اکاډیمۍ دختیځ څانګې په کتابتون کي دویمبري کلکسیون چي ما وکوت ، په هغه کي یوولس ټوکه پارسي خطي نسخې سته (وګ : د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې لیکني   مخ) . خیر، دابحث به سمدلاسه همدلته پرېږدم اود نویو مدارکو دموندلو تر وخته به منتظر پاته سم.

ویمبري ماته جالب اوخوراسخت سری سړی ښکاره سو. دی یوځای دخپل دغه اوږده اوستومانوونکي سفرپه باب وايي چي داسفرېې د هنګري دعلوموااکاډیمۍ له خوا یوماموریت(mission) و(۳ او ۴مخونه) . داچي څه راز ماموریت و، ډېرڅرګندنه دئ . په دغو کلونوکي دافغانستان په ګډون دمنځنۍ اسیاټوله سیمه په اروپايي مسافروډکه ده چي قیافي يې بدلي کړي دي اوسفرونه کوي . ویمبري یوله هغوڅخه دئ . دی چي د۱۸۶۴ع کال دجنورۍ په ۱۹مه تهران ته رسیږي ، سیده دترکیې سفارت ته ځي (۲۰۳مخ) ، په تهران کي د انګلستان په سفارت کي دملکې نماینده (Mr.Alison) ورسره ګوري اوداسماعیل افندي (دپارس په دربارکي شارزدافیر) په مرسته له پاچاناصرالدین شاه سره رسمي کتنه کوي (۲۰۴مخ). هغه ته دهرات دنیولو بلنه ورکوي خوپاچا ددې خوږې مرۍ له پاره داشتهانه لرلوپلمه وړاندي کوي.په تهران کي له نوروارووپایانوسره هم لیده کاته کوي. په پای کي چي د۱۸۶۴ع کال دجون پر۴مه لندن ته رسیږي غواړي دخپل سفرداستان په انګلستان کي (Royal Geographical Society of England) ته وړاندي کړي. دی وايي چي ددې کارسپارښتنه يې دوستانوورته کړې وه (۲۰۷مخ) . خودخپل اثر(Travels in Central Asia) په سریزه کي دخپل دغه سفرپه باب لیکي :

" ... په دې خبره ټول پوهیږي چي هنګري ژبه دژبو په هغه ډله پوري اړه لري چي التايي(Altaic) نومیږي خوداچي په هغه کي بیاپه فینلینډي (Finish) ښاخ پوري تړلې ده که په تارتاریک (Tartaric) ښاخ پوري ؟ یوه داسي پوښتنه ده چي دجواب انتظارباسي . دغه پوښتنه یاخبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ هنګریانو ته هم له علمي اړخه او هم له ملي نظره په زړه پوري ده او ختیځ ته زماد سفر اساسي محرک او سبب همدا موضوع وه . ٌ (vii,viii) مخونه) .ما(هوتک)چي دده پردوو اثارو(Travels in Central Asia) او (Sketches of Central Asia) مرورو کړ، دهنګري ژبي په باب مي دطرحه سوي جواب غوښتونکي پوښتني په برخه کي څه ونه موندل.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library